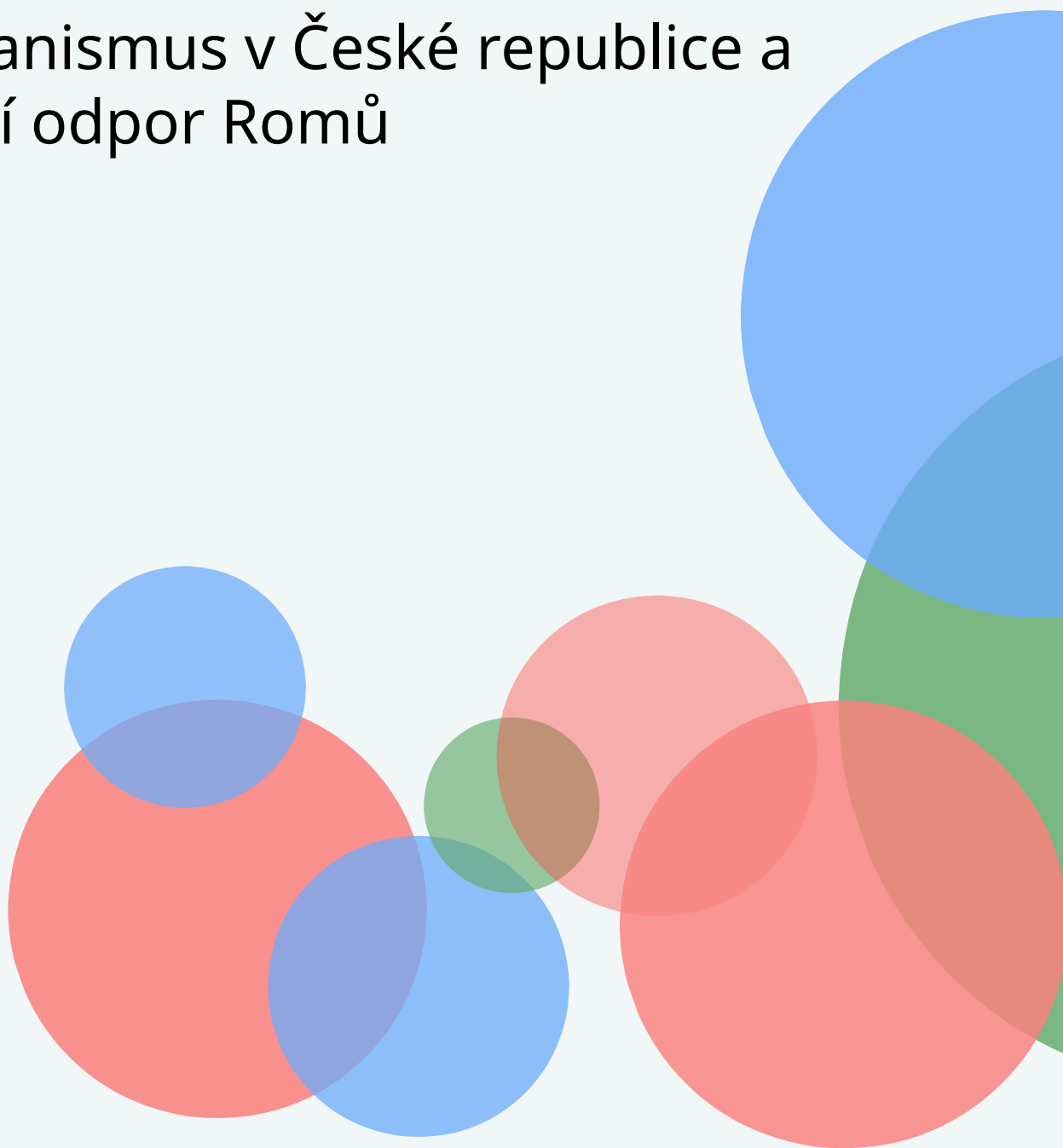

Anticiganismus v České republice a kulturní odpor Romů

Gwendolyn Albert

2026

European Roma Institute for Arts and Culture (ERIAN)

ERIAN
EUROPEAN ROMA
INSTITUTE FOR ARTS
AND CULTURE

JEKHIPE
RECLAIMING OUR PAST, REBUILDING OUR FUTURE:
NEW APPROACHES TO FIGHTING ANTIGYPSYISM

Projekt JEKHIPE

Projekt JEKHIPE „Znovuzískání naší minulosti, znovuvybudování naší budoucnosti: Nové přístupy k boji proti anticiganismu“ je projekt financovaný z programu CERV, jehož cílem je zlepšit život Romů prostřednictvím řešení systémového a institucionálního anticiganismu, podpory tranzitivní spravedlnosti, rozvoje znalostí a povědomí a posilování romské identity a participace.

Navazuje na dřívější projekt CERV CHACHIPEN, oficiálně nazvaný „Příprava cesty pro proces pravdy a smíření za účelem řešení anticiganismu v Evropě: připomínání, uznání, spravedlnost a budování důvěry“. Projekt CHACHIPEN, ukončený v roce 2023, představil inovativní přístup založený na tranzitivní spravedlnosti, který zvyšuje povědomí o systémové nespravedlnosti a přetrvávajícím anticiganismu v tvorbě politik, a zároveň prosazuje komplexní strategii pravdy a smíření.

JEKHIPE se zaměřuje na více úrovní tvorby politik, včetně výzkumu, monitorování, advokacie, vytváření sítí, budování aliancí, zvyšování povědomí, rozvoje kapacit a posilování postavení. Jeho cílem je spolupracovat s národními a evropskými institucemi, akademickou sférou, politiky, mechanismy spravedlnosti, státními orgány, občanskou společností i samotnými romskými komunitami s cílem zpochybnit současný přístup k romské problematice, zejména anticiganismu, a navrhnout mechanismy pro zvýšení odpovědnosti národních vlád.

Financováno Evropskou unií. Vyjádřené názory a stanoviska jsou však pouze názory autorů a nemusí nutně odrážet názory Evropské unie ani Evropské komise. Evropská unie ani poskytovatel grantu za ně nenesou odpovědnost.

Funded by
the European Union

Obsah

Shrnutí.....	3
Poznámka k metodologii.....	4
Anticiganismus v minulosti a současnosti	5
Romský odpor v minulosti i současnosti	16
Kulturní historie romských komunit v českých zemích	29
Umění a romský odpor	40
Závěr	49
Bibliografie	50

Shrnutí

Tento výzkum shrnuje historii a současnost anticiganismu v českojazyčné části Evropy a romský odpor proti této nepřátelské síle. Přehledně mapuje kulturní historii romských komunit v českých zemích a zabývá se tím, jak Romové využívají umění k odporu proti anticiganismu, asimilaci, diskriminaci a segregaci.

První část se zabývá historií anticiganismu až do současnosti a z pohledu Romů pokrývá významné historické milníky, jako je vznik demokratického Československa, nacistická okupace, poválečný komunistický převrat a totalitní vláda, invaze vojsk Varšavské smlouvy a éra normalizace, a také přechod k demokracii po roce 1989. Probírá se genocida Romů a Sintů během holokaustu; poválečná nucená sterilizace romských žen, která pokračovala až do 21. století; nucená asimilace, proletarizace a usazování Romů během komunismu; a jejich segregované nedostatečné vzdělání, které je tragicky zbavilo konkurenceschopnosti při přechodu k demokracii a tržní ekonomice.

Druhá část se zabývá romským odporem proti výše uvedenému ze strany těch, kteří bojovali proti nacistům; přežili holocaust a bojovali za jeho důstojnou památku; přežili nucenou sterilizaci a bojovali za odškodnění; usilovali o zachování svých zvyků, identity, jazyka a tradic během komunismu; a bojují za ukončení asimilace, diskriminace a segregace, jimž jsou Romové vystaveni dnes, včetně opětovného vzestupu smrtícího ultrapravicového násilí ze strany nestátních aktérů a škod způsobených digitální érou. Je zde zhodnocena romská občanská společnost a vývoj romských institucí.

Třetí část se zabývá kulturní historií Romů na českém území, přičemž poukazuje na geografické rozdíly v jejich rozptýlení, včetně romských podskupin, a na odlišnou historii jejich interakce s místními ekonomikami, jakož i na dopad těchto kontaktů na jejich kulturní produkci. Tato část také popisuje dopad interakce Romů s českou akademickou obcí na zachování romského jazyka.

Závěrečná část se zabývá tím, jak romští umělci přispěli k odporu proti anticiganismu, asimilaci, diskriminaci a segregaci až do současnosti. Prostřednictvím literatury, hudby, divadla a výtvarného umění Romové vyprávěli své vlastní příběhy tak, jak to považovali za vhodné, bez ohledu na odpor, s nímž se setkávali ze strany většinové společnosti. Naštěstí se mnoho uměleckých děl s romskou tematikou nebo vytvořených romskými umělci dostalo do mainstreamové společnosti, kde byla vřele přijata, i když odhalují nepříjemné pravdy.

Poznámka k metodologii

Tato zpráva vychází z 30 let osobního zájmu autorky o problematiku rovného zacházení s Romy v české společnosti. Opírá se převážně o sekundární zdroje, k nimž by bez pomoci nebyl přístup možný. V tomto ohledu by autorka ráda poděkovala Mirku Vodrážkovi z Ústavu pro studium totalitních režimů za poskytnutí materiálů z archivů státní bezpečnosti z komunistické éry, na které se zde odkazuje.

V této zprávě není prostor pro diskusi o aspektu zapojení Romů do kulturní tvorby, který je v mnoha ohledech pro více lidí v českém prostředí pravděpodobně významnější než mnoho příkladů umění romského odporu podrobně popsanych v této zprávě. České filmové a televizní produkce, stejně jako česká reklama, v průběhu 20. a 21. století důsledně zobrazovaly anticigánské stereotypy a dokonce i romské umělce ztělesňující tyto stereotypy, a to v obsahu, který je považován za nízký. Tito umělci jsou v rámci romské komunity kritizováni za to, že přispívají k utrpení tím, že internalizují a ztvárňují anticigánské stereotypy, ať už jsou dehumanizující, exotizující nebo romantizující. Existence tohoto materiálu zdůrazňuje potřebu, aby Romové sami měli na starosti vytváření svých vlastních obrazů, a to jak sebe samých, tak širší společnosti, jejíž jsou součástí. Herci romského původu se také objevovali v artových filmech, počínaje československou novou vlnou až po současnost. V roli režisérů nebo scenáristů Romové dosud produkovali dokumentární filmy v českém prostředí.

Anticiganismus v minulosti a současnosti

Anticiganismus, neboli averze vůči Romům, kteří jsou již po staletí rasově označováni jako „Cikáni“, je trvalou součástí společnosti na českých územích (Čechy, Morava a Slezsko) již od doby před vznikem Československa na počátku 20. století, přes komunistickou éru až po současnou Českou republiku.¹ Vážně poškodil mezietnické vztahy a vedl k mezigenerační segregaci Romů od neromů již od prvních okamžiků jejich socializace prostřednictvím vzdělávacího systému, což je situace, která přetrvává dodnes a byla rozsáhle zdokumentována, soudně projednána a proti ní se vedl odpor.²

Během Svaté říše římské a v rané fázi habsburské monarchie/Rakousko-Uherska byli Romové v českých zemích terčem zákazů, které byly prosazovány jejich zabíjením a mrzačením, což je motivovalo k kočovnému způsobu života jako strategii přežití; v průběhu staletí úřady upustily od cíle jejich úplného vyhubení (s výjimkou oživení tohoto záměru během holokaustu) a místo toho usilovaly o jejich povinné usídlení a asimilaci.³ Romové si zde zachovali svou vlastní kulturu, jazyky, a světový názory navzdory neustálým snahám o jejich vymazání z prostoru.

Československo vyhlásilo nezávislost v roce 1918 a stalo se parlamentní demokracií.⁴ V roce 1927 přijal parlament „Zákon o potulných Cikánech“, který diskriminačním způsobem zmocňoval místní policii k vedení registrů osob rasově zařazených jako „Cikáni“ a vyžadoval, aby každá taková osoba ve věku 14 let a starší měla neustále u sebe identifikační průkaz; smyslem bylo kriminalizovat a omezit svobodu pohybu takto označených osob.⁵

V roce 1938 nacistické Německo obsadilo Čechy, Moravu, a české Slezsko a začalo vyhošťovat všechny ne-Němce. Druhá československá republika (říjen 1938– březen 1939) aktualizovala registraci Romů, která byla poprvé provedena na konci 20. let, a vytvořila záznamy, které brzy usnadnily nacistické pronásledování a genocidu Romů a Sintů v této oblasti. Poté, co vyslala delegaci do nacistického Německa, aby prostudovala, jak jsou takové tábory navrženy a spravovány, diskriminačně zřídila v Československu „pracovní tábory“ pro osoby označené jako „Cikáni nebo žijící cikánským způsobem“.⁶

¹ Albert, Gwendolyn, *Anticiganismus v České republice: Od uznání k přechodnému soudnictví?* (Centrum pro evropská politická studia, 2025), s. 2

² Tamtéž, s. 44–46

³ Vera Sokolova, *Cultural Politics of Ethnicity: Discourses Roma in communist Czechoslovakia*, ibidem-Verlag, Stuttgart (2008), s. 53.

⁴ Území, které v roce 1918 pokrývalo Československo, zahrnovalo dnešní Slovensko a část Ukrajiny. Tato zpráva se vývojem v těchto oblastech nezabývá.

⁵ *Zákon ze 14.VII.1927 č. 117 Sb. o potulných cikánech*. Viz Markus Pape, *A Nikdo Vám Nebude Věřit...*, GplusG (1997), s. 25; Celia Donert, *The Rights of the Roma* (Cambridge 2017), s. 22; Sokolova, s. 83.

⁶ Pape, s. 26.

V březnu 1939 se české země staly Protektorátem Čech a Moravy nacistické Německé říše. Někteří Romové a Sinti uprchli; těm, kteří zůstali, úřady v listopadu 1939 nařídily, aby se spolu s dalšími kočovníky do ledna 1940 usadili, jinak budou uvězněni v trestních pracovních táborech. Jeden takový tábor byl zřízen v Čechách (Lety) a druhý na Moravě (Hodonín), kde mohli být kočovní muži jakéhokoli etnického původu uvězněni až na tři měsíce.⁷ V roce 1942 se obě místa stala „cikánskými tábory“ (*Zigeunerlager*), kde byli lidé označení jako „cikáni“ vězněni na dobu neurčitou bez ohledu na věk nebo pohlaví. Tábory byly uzavřeny v roce 1943 poté, co jejich vězni buď uprchli, zemřeli tam, nebo byli deportováni do Auschwitzu II-Birkenau.

Dnes chápeme Hodonín a Lety jako koncentrační tábory. Při razii na jejich vězně ve dnech 1. až 3. srpna 1942 bylo zadrženo asi třetina z 6 500 Romů registrovaných v Protektorátu.⁸ Tábory byly řízeny českými úředníky a jejich extrémní neschopnost znamenala, že fáze „cikánských táborů“ netrvala ani rok, přičemž obě místa byla uzavřena po vypuknutí tyfu v zimě. V těchto táborech docházelo k častým zraněním, tvrdé práci, vysoké nemocnosti a úmrtnosti, nedostatku lékařské péče a podvýživě, protože ti, kdo je provozovali, kradli vězňům přiděly jídla, aby je prodali na černém trhu. Někteří vězni se pokusili o útěk a ti, kterým se to podařilo, se připojili k odboji, o čemž bude pojednáno v následující části.

Jen v Auschwitzu II-Birkenau bylo zavražděno nejméně 2 645 Romů a Sintů z Protektorátu. Neznámý počet byl pronásledován jako „asociálové“ a na tomto základě zavražděn. Počet Sintů a Romů poslaných přímo z pohraničních oblastí do vyhlazovacích táborů dosud nebyl stanoven. Do poválečného Československa se vrátilo pouze 583 romských vězňů z koncentračních táborů.⁹ Genocida Romů a Sintů v Protektorátu byla jednou z nejúspěšnějších, kterou nacisté a jejich místní kolaboranti spáchali.

Po válce nedošlo téměř k žádnému úspěšnému stíhání osob odpovědných za genocidu Romů a Sintů. Německý policejní úředník byl v roce 1946 obviněn ze spoluúčasti na smrti československých Romů a Sintů zavražděných v Auschwitzu a vydán k soudu před Mimořádný lidový tribunál.¹⁰ Ve své výpovědi uvedl, že deportace „Cikánů“ z Protektorátu byla „v souladu s přáním českého obyvatelstva“. V roce 1947 byl odsouzen k 10 letům vězení, ale brzy propuštěn poté, co úřady zjistily, že mezi těmi, kteří byli posláni do Auschwitzu, bylo „asi 2 000 profesionálních a recidivujících zločinců“, což zřejmě považovaly za polehčující okolnost. Poté byl repatriován do Německa.¹¹

Po osvobození se Československo v roce 1945 znovu sjednotilo a zakázalo rasovou diskriminaci, což však nezabránilo místním a regionálním orgánům v prosazování

⁷ Pape, s. 27

⁸ Ctibor Nečas, Českoslovenští Romové v letech 1938–1945, Brno: Masarykova univerzita (1995).

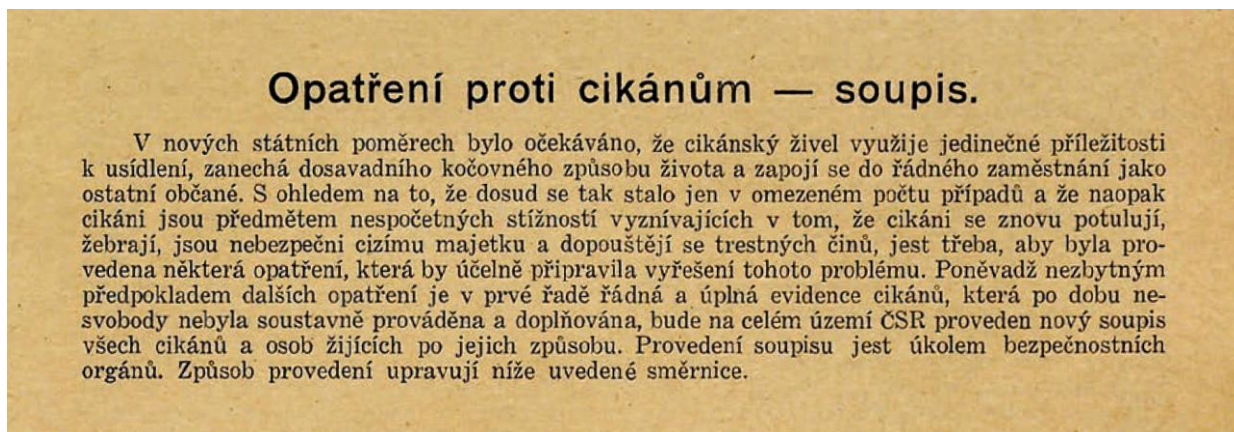
⁹ Ctibor Nečas, Holokaust českých Romů, Prostor, Praha (1999), s. 173.

¹⁰ Pape, s. 108–109

¹¹ Donert, s. 44

proticikánské politiky. Již v prosinci 1945 se pražské úřady pokusily zakázat „cikánské kočování“.¹² V letech 1945–1947 se desítky tisíc Romů, většinou ze Slovenska, vydaly do pohraničních oblastí, odkud byli po válce bez řádného soudního řízení násilně vyhnáni etničtí Němci a Maďaři, ale tvořili jen nepatrný zlomek z milionů Čechů, Slováků, Volyňanů a dalších, kteří se po válce také stěhovali na západ.¹³

V roce 1946 zvítězila ve volbách Komunistická strana Československa. V roce 1947 policie obnovila registraci a kriminalizaci „cikanům“.¹⁴

Úvod k opatření československého ministerstva vnitra o „Boju proti zločinnosti. Opatření proti cikánům – soupis.“ vydanému v roce 1947 (Zdroj: Archiv bezpečnostních složek).

V únoru 1948 zahájil komunistický puč 40 let totalitní diktatury. V listopadu 1948 byly znovu otevřeny nucené pracovní tábory.¹⁵ V roce 1949 úřady prosazovaly to, co nazývaly řešením „cikánské otázky“, a navrhovaly uvěznění „potulných a nepracovitých osob“ v nucených pracovních táborech; do prosince 1949 bylo takto uvězněno 9 024 osob.¹⁶

„Cikáni a osoby žijící cikánským způsobem“ byli rozděleni do tří skupin. První tvořili ti, kteří údajně projevíli „dobrou vůli“ usadit se a spolupracovat se sociálními pracovníky. Druhá skupina měla být údajně donucena k práci na plný úvazek prostřednictvím neustálého dohledu místních úředníků. Třetí skupinu tvořily údajně „potulné a nepracovité“ osoby,

¹² Sokolova, s. 73

¹³ Donert, s. 35–37

¹⁴ *Archiv bezpečnostních složek (ABS)*, f. Sekretariát ministra vnitra II. díl (A 6/2), inv. j. 381, Toulavé osoby, cikáni – opatření proti kočování. Boj proti zločinnosti. Opatření proti cikánům – soupis, 20. 7. 1947; citováno v Albert, Gwendolyn, „Nucená sterilizace v komunistickém Československu: Státní podpora porušování lidských práv skrze zdravotnictví a sociální služby“, *Paměť a dějiny*, 2025/03 (Ústav pro studium totalitních režimů), s. 38

¹⁵ *ABS*, f. Sekretariát ministra vnitra II. díl (A 6/2), inv. j. 381, Toulavé osoby, cikáni – opatření proti kočování. Dopis náměstka ministra vnitra plk. J. Kotala, 16. 12. 1953; citováno v Albert, Gwendolyn, „Nucená sterilizace v komunistickém Československu: Státní podpora porušování lidských práv skrze zdravotnictví a sociální služby“, *Paměť a dějiny*, 2025/03 (Ústav pro studium totalitních režimů), s. 38.

¹⁶ *ABS*, f. Velitelství Státní bezpečnosti (310), sign. 310-82-3, Řešení cikánské otázky, 15. 11. 1949; citováno v Albert, Gwendolyn, „Nucená sterilizace v komunistickém Československu: Státní podpora porušování lidských práv skrze zdravotnictví a sociální služby“, *Paměť a dějiny*, 2025/03 (Ústav pro studium totalitních režimů), s. 37

kteřé nebyly ochotné se změnit, a proto měly být spolu se svými rodinami donuceny k „převýchově“ v „speciálních pracovních táborech“.¹⁷ V roce 1950 však úřady souhlasily s oficiálními námitkami vznesenými proti myšlence takových pracovních táborů pro celé rodiny, protože byly příliš zjevně rasistické.¹⁸

Ministerstvo národní bezpečnosti provedlo v období od srpna 1952 do dubna 1953 operaci „TO“ (zkratka pro „*toulavé osoby*“, což byl eufemismus pro osoby považované za „cikánského“ původu, protože kočovali).¹⁹ Na konci roku 1953 vyšetřovaly úřady „Cikány“, které operace „TO“ identifikovala jako osoby, které se údajně dopustily „hospodářských zločinů“.²⁰ Argumentovaly tím, že ačkoli „byly Cikánům poskytnuty... příležitosti k trvalému usídlení v pohraničních oblastech našeho historického území... většina Cikánů se stále nezapojuje do úsilí našeho lidu o budování [socialismu] a pokračuje ve svém parazitickém způsobu života.“²¹

V roce 1958 se Československo stalo prvním sovětským satelitem, který vydal tajný dekret o „práci mezi cikánským obyvatelstvem“, následovaným „zákonem o trvalém usídlení kočovných osob“, zaměřeným na to, co se nyní oficiálně nazývalo „mobilní částí československé společnosti“.²² Rétorika nařízení byla ovlivněna nejen sovětskou politikou, ale také stížnostmi občanů.²³ Bezpečnostní úředníci varovali, že ignorování stížností na údajnou „cikánskou kriminalitu“ by mohlo vést k násilí ze strany obyvatelstva a podkopat legitimitu samotného státu.²⁴ Ti, na které se tato politika zaměřila, byli v únoru 1959 podrobeni další registraci.²⁵ Tím dostalo nucené geografické přerozdělení Romů nový impuls.²⁶ Místní úřady byly zmocněny k dočasnému „usídlení“ těch, kteří kočovali, a to pouhým zabavením jejich koní a traktorů a ponecháním jich žít v jejich vozech.²⁷ Romské děti byly poté násilně odebrány ze svých rodin úředníky, kteří upřímně věřili, že jejich údajně „degenerovaní“ rodiče nejsou schopni jednat v nejlepším zájmu svých dětí; mezigenerační předávání romské kultury a jazyka bylo vážně narušeno a jejich asimilace se v této době zrychlila.²⁸ Čeští ideologové však jak nařízení, tak jeho provádění prezentovali jako „pomoc“ a výslovně odmítali srovnání s pronásledováním „Cikánů“, k

¹⁷ Tamtéž

¹⁸ Tamtéž

¹⁹ Donert, s. 68

²⁰ ABS, f. A 6/2, inv. j. 381, Toulavé osoby, cikáni – opatření proti kočování. Dopis náměstka ministra vnitra plk. J. Kotála, 16. 12. 1953; citováno v Albert, Gwendolyn, „Nucená sterilizace v komunistickém Československu: Státní podpora porušování lidských práv skrze zdravotnictví a sociální služby“, *Paměť a dějiny*, 2025/03 (Ústav pro studium totalitních režimů), s. 38

²¹ ABS, Toulavé osoby cikánského původu – opatření, 22. 1. 1954; citováno v Albert, Gwendolyn, „Nucená sterilizace v komunistickém Československu: Státní podpora porušování lidských práv skrze zdravotnictví a sociální služby“, *Paměť a dějiny*, 2025/03 (Ústav pro studium totalitních režimů), s. 38

²² Donert, s. 123–124; Sokolová, s. 94

²³ Donert, s. 121

²⁴ Donert, s. 123–124

²⁵ Donert, s. 96–133

²⁶ Sokolová, s. 139

²⁷ Donert, s. 134

²⁸ Donert, s. 72

němuž v těže době docházelo v liberálních demokraciích Evropy.²⁹

V 60. letech se „výbory pro práci s cikánskou populací“, složené převážně z neromů, začaly zaměřovat na ty, o nichž se domnívaly, že potřebují jejich „pomoc“; ve statistikách kriminality byli „Cikáni“ jedinou skupinou, která měla vlastní samostatnou sekci.³⁰ Poskytovatelé zdravotní péče, úředníci veřejného zdravotnictví, sociální pracovníci i učitelé všichni medicinizovali a patologizovali ty, kteří byli terčem tohoto sociálního vyloučení.³¹

Během Pražského jara v letech 1963–1968 byla zrušena cenzura a byly slíbeny širší práva v oblasti vzdělávání, zdravotní péče, bydlení, a soukromého vlastnictví.³² Invaze vojsk Varšavské smlouvy v srpnu 1968 pak odstartovala reakční období „normalizace“, během něhož byly z řad úředníků odstraněny tisíce lidí; sovětské jednotky okupovaly Československo až do demokratické transformace v roce 1989.

V 70. letech vybudovaly zemědělská družstva na pozemcích bývalého koncentračního tábora v Letech průmyslovou prasečí farmu pro 13 000 zvířat a v 80. letech bouře smetla veškeré povrchové stopy po místě v nedalekém lese, kde byly oběti tábora pohřbeny v neoznačených hrobech.³³ Místo bývalého koncentračního tábora v Hodoníně bylo podobně zneuctěno a využito jako rekreační areál s bazénem. Tento nedostatek uznání se v té době vztahoval i na židovské oběti holokaustu; v 80. letech například materiály určené pro návštěvníky bývalého nacistického ghetta v Terezíně popisovaly ty, kteří tam byli během války zavražděni, jako „360 000 českých občanů“, aniž by čtenáře informovaly, že drtivá většina z nich byli také Židé, kteří byli zavražděni právě z tohoto důvodu.³⁴

Občanská společnost se začala organizovat v reakci na tvrdou invazivitu totalitního režimu. Disidentská organizace Charta 77 vydala v roce 1978 samizdatový „Dokument 23“ o situaci „Cikánů/Romů“, v němž varovala, že romské ženy jsou za pochybných okolností nuceny k sterilizaci a že „československé instituce se brzy budou muset zodpovídat z obvinění, že páchají genocidu“.³⁵ Historie těchto porušování lidských práv byla podrobněji zdokumentována jinde a bude stručně popsána níže.³⁶

²⁹ Donert, s. 128

³⁰ Donert, s. 154–158

³¹ Donert, s. 144

³² Cătălina Vrabie, „Prague Spring“, 21. srpna 2018, European Network of Remembrance and Solidarity, dostupné na <https://enrs.eu/article/the-prague-spring#:~:text=Prvních%20několik%20měsíců%20pod%20vládou,svobodu%20při%20hledání%20nových%20trhů>, přístup 11. března 2026

³³ Pape, s. 113–114

³⁴ Donert, s. 198

³⁵ Charta 77, *Situace Cikánů-Romů v Československu* (1978)

³⁶ Albert, Gwendolyn, *Antigypsyism in the Czech Republic: From Recognition to Transitional Justice?* (Centre for European Policy Studies, 2025), s. 22–27

Přechod k demokracii a kapitalismu v roce 1989 obnovil svobodu shromažďování, projevu, a pohybu, a zároveň oficiálně uznal Romy jako národnostní menšinu. V roce 1990 se konaly první svobodné volby od roku 1946 a v roce 1993 se země rozdělila na nezávislé státy Česká republika a Slovensko. Mnoho lidí se odvážilo vyjadřovat proticikánské názory otevřeněji než za komunismu, čímž testovali meze demokracie a představovali výzvu pro úřady, které se zdráhaly plně využít pravomocí státu k omezení takového chování ze strachu ze ztráty voleb.

Nová Česká republika odebrala občanství osobám na svém území, které se narodily po určitém datu na Slovensku; v polovině roku 1994 se tyto osoby staly osobami bez státní příslušnosti. Mezi těmi, kdo museli o občanství znovu požádat, bylo mnoho Romů. V roce 1997 Nejvyšší soud rozhodl, že občanství nelze odeprít na základě odsouzení za drobnou trestnou činnost.³⁷

Krajně pravicoví neonacisté a zastánci nadřazenosti bílé rasy začali veřejně pořádat shromáždění, zastrašovat Romy, šířit svou ideologii, a zaměřovat se na Romy s násilím, mrzačit a vraždit je na veřejných prostranstvích i v jejich vlastních domovech s relativní beztrestností po celé zemi. Veřejnost buď oslavovala pachatele, nebo zpochybňovala, zda jejich motivace byla rasistická, což demoralizovalo Romy, z nichž mnozí emigrovali.³⁸

Například, v roce 1993 byl sedmnáctiletý Tibor Danihel jedním ze čtyř romských nezletilých, na které zaútočilo 60 maskovaných skinheadů s baseballovými pálkami a nunchaku, kteří je pronásledovali do řeky Otavy a bránili jim v návratu na břeh s výkřiky, že „učí cikány plavat“. Pan Danihel se utopil; jeho smrt byla označena za nehodu. Poté, co jeho rodina podala žalobu, trvalo až do roku 1999, než byly vyneseny konečné rozsudky; pouze tři pachatelé dostali šest až osm let vězení za pokus o vraždu a vraždu. Matka pana Danihela musela snášet posměšky obžalovaných u soudu a nedožila se spravedlnosti, zemřela v roce 1998.³⁹

Na základě těchto případů poskytly některé země v 90. letech azyl Romům emigrujícím z České republiky, což vyvolalo nelibost, jelikož země v té době vedla přístupová jednání s EU a takové skutečnosti poškozovaly její pověst. Když Kanada v roce 1997 znovu zavedla

³⁷ Sokolova, s. 256; Donert, s. 260. Případ se týkal žalobce, který žil v České republice od tří měsíců věku, byl vychován v dětských domovech a byl odsouzen k vyhoštění poté, co ukradl cukrovou řepu velmi nízké hodnoty.

³⁸ Jan Charvát, „Radikalizace české společnosti: nový fenomén, nebo výsledek dlouhodobého vývoje?“, Nadace Heinricha Bölla, 15. února 2025, dostupné na: <https://cz.boell.org/en/2023/01/03/radikalizace-ceske-spolecnosti-novy-fenomen-nebo-vysledek-dlouhodobeho-vyvoje>, přístup 5. března 2026; Rosie Johnston, „Czech Roma are travelling and many choose not to return“, Radio Prague International, 25. dubna 2008, dostupné na: <https://english.radio.cz/czech-roma-are-travelling-and-many-choose-not-return-8596686>, přístup 5. března 2026.

³⁹ Pelíšek, A. (2015), „Zemřel, protože byl Rom. Utopil se v Otavě, kam ho nahnali skinheadi.“, iDNES.cz, 11. listopadu 2015, https://www.idnes.cz/ceske-budejovice/zpravy/skinheadi-smrt-tibor-danihel-pisek-1993.A151031_2202336_budejovice-zpravy_mrl, přístup 5. března 2026.

vízovou povinnost pro všechny české občany, byla za to viněna romská emigrace.⁴⁰

Od demokratické transformace jak zábavní průmysl, tak novináři ve svých výstupech udržovali a stále udržují anticiganismus, když Romy vykreslují nejen jako zločince, ale jako takové od narození, z povahy, a ze zvyku, částečně proto, že tento názor vyjadřují politici.⁴¹ Například předseda Republikánské strany v roce 1996 v dolní komoře parlamentu mimo jiné prohlásil, že „Cikáni by měli být trestně odpovědní od narození, protože narození je prakticky jejich největším zločinem.“⁴² Většina jeho kolegů zákonodárců při té příležitosti na protest opustila sál, ale jeho poslanecká imunita ho ochránila před trestním stíháním.

Místní úřady Romy prostorově i symbolicky segregovaly a stále segregují. Například v roce 1999 postavilo město Ústí nad Labem zeď oddělující neromy od Romů, což vyvolalo kritiku ze strany EU. V listopadu 1999 byla odstraněna; město místo toho využilo veřejné prostředky určené na zlepšení mezietnického soužití k odkupu nemovitostí neromských obyvatel, aby se mohli přestěhovat.⁴³ Dnes soukromí majitelé bytů k pronájmu po celé zemi beztrestně inzerují jejich dostupnost s poznámkou „Romové ať se nehlásí“.

První rozsudek nad pachatelem rasově motivované vraždy Romy (Otta Absolona) byl vyneset až v roce 2003, kdy byl neonacista odsouzen k 17 letům vězení. Skinheadi každoročně beztrestně pořádali protesty proti jeho odsouzení. Místní Romové se při těchto příležitostech cítili nuceni opustit město Svitavy kvůli své osobní bezpečnosti.⁴⁴

⁴⁰ Gwendolyn Albert, „Anti-Gypsyism and the Extreme Right in the Czech Republic, 2008–2011“, in Stewart, Michael, ed. *The Gypsy 'Menace'*, Hurst & Co. (2012), s. 152. Kanadská víza byla ze stejného důvodu znovu zavedena v roce 2009.

⁴¹ Zdeněk Ryšavý, „Romani People Face Discrimination and Negative Media Portrayal in Czechia“, *Balkan Insight*, 1. listopadu 2023, dostupné na: <https://balkaninsight.com/2023/11/01/romani-people-face-discrimination-and-negative-media-portrayal-in-czechia/>, přístup 5. března 2026; ROMEA, Giňa Tabarik: Jak podpořit všechny gádžovské stereotypy, *Romea.cz*, 25. září 2020, dostupné na: <https://romea.cz/cz/komentare/gina-tabarik-jak-podporit-vsechny-gadzovske-stereotypy>, přístup 21. března 2026.

⁴² Stenoprotokol Poslanecké sněmovny České republiky, 25. července 1996, dostupné na adrese <https://www.psp.cz/eknih/1996ps/stenprot/003schuz/s003017.htm>, přístup 7. března 2026.

⁴³ Sokolova, s. 247–249; Alexandra Poolos, „Czech Republic: A Wall Divides the Country“, *Rádio Svobodná Evropa/Rádio Svoboda*, 9. října 1999, dostupné na: <https://www.rferl.org/a/1092446.html>, přístup 5. března 2026; Ray Furlong, „Czechs pull down Gypsy wall“, 24. listopadu 1998, BBC, dostupné na <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/534383.stm>, přístup 5. března 2026.

⁴⁴ Sokolova, s. 254. Pachatel, který se vždy hájil svou nevinou, byl po odpykání 12 let podmíněčně propuštěn a v roce 2016 neúspěšně kandidoval za neonacistickou Dělnická strana sociální spravedlnosti (DSSS) ve volbách do krajských zastupitelstev a v roce 2018 se rovněž neúspěšně ucházel o post starosty Svitav za DSSS. Viz „Rasistická vražda Roma Oty (†29): Před 21 lety ho ubodal neonacista Pechanec. Pak chtěl být starostou.“ *BLESK.CZ*, 20. července 2022, dostupné na <https://www.bleesk.cz/clanek/zpravy-krimi/718151/rasisticka-vrazda-roma-oty-29-pred-21-lety-ho-ubodal-neonacista-pechanec-pak-chtel-byt-starostou.html>, přístup 5. března 2026.

Hrob Otta Absolona, jednoho z mnoha Romů zavražděných neonacisty v České republice od roku 1990.

V roce 2006 město Vsetín hromadně a násilně vystěhovalo stovky romských nájemníků; někteří z nich byli zmanipulováni k tomu, aby se přestěhovali do jiných správních obvodů a převzali hypotéky na nemovitosti nevhodné k bydlení; někteří strávili následujících 20 let u soudů, přičemž město Vsetín se v roce 2025 proti konečným rozsudkům proti němu odvolalo k Evropskému soudu pro lidská práva.⁴⁵

Na podzim roku 2008 začala po celé zemi vlna víkendových žhářských útoků zaměřených na romské domy. K největšímu výbuchu rasistického násilí v tomto desetiletí došlo 17. listopadu 2008, v den státního svátku připomínajícího přechod k demokracii. Stovky neonacistů se pokusily o pogrom v Litvínově, kam bylo nasazeno 1 000 policistů z pořádkové jednotky, z nichž osm bylo zraněno. Neromští obyvatelé neonacistům tleskali; policie zjistila, že tam byly předem ukryty zbraně vojenské kvality.⁴⁶

V roce 2009 zapálili čtyři neonacisté ve Vítkově dům romské rodiny. Spalo tam osm lidí; nejmladší z nich utrpěla popáleniny třetího stupně na 80 % těla, přišla o tři prsty a potřebuje celoživotní lékařskou péči. Pachatelé byli odsouzeni k 20 nebo 22 letům vězení za rasově motivovaný pokus o vraždu.⁴⁷ V roce 2024 bylo třem z nich uděleno předčasné propuštění; na odškodnění, které dluží obětem, zaplatili pouze symbolické částky.⁴⁸

V roce 2010 byl v Ostravě zapálen romský dům, naštěstí bez zranění. Senátorka zastupující tento region falešně tvrdila, že rodina žhářství spáchala sama, aby mohla požádat o azyl v zahraničí; omluvila se až poté, co byli jejich neromští sousedé usvědčeni

⁴⁵ ČTK a ROMEA, „Vsetín podá v kauze vystěhování Romů stížnost k Evropskému soudu ve Štrasburku, advokátka romských rodin neví, v čem by měla být porušena práva města“, Romea.cz, 19. června 2025, dostupné na <https://romea.cz/cz/domaci/vsetin-poda-v-kauze-vystehovani-romu-stiznost-k-evropskemu-soudu-ve-strasburku-advokatka-romskych-rodin-nevi-v-cem-by-mela-byt-porusena-prava-mesta>, přístup 5. března 2026.

⁴⁶ Gwendolyn Albert, „Anti-Gypsyism and the Extreme Right in the Czech Republic, 2008-2011“, in Stewart, Michael, ed. *The Gypsy 'Menace'*, Hurst & Co. (2012), s. 147-8

⁴⁷ Tamtéž, s. 151-152

⁴⁸ ČTK, „Žhářský útok ve Vítkově: Soud bude rozhodovat o podmíněčném propuštění dalšího žháře 18. září“, Romea.cz, 30. srpna 2024, dostupné na <https://romea.cz/cz/domaci/zharsky-utok-ve-vitkove-soud-bude-rozhodovat-o-podminecnem-propusteni-dalsiho-zhare-18-zari> přístup 5. března 2026

a odsouzení ke čtyřem a sedmi letům vězení.⁴⁹

V letech 2011–2013 podněcovali neonacističtí agitátoři na mnoha místech po celé zemi stovky místních neromů k útokům na romské domy. Protidemonstranti byli terčem policejních zatýkacích akcí. V případech, kdy neromové zavraždili Romy, policie nešetřila možnou rasovou motivaci.⁵⁰ Zpráva EU FRA z roku 2012 o menšinách jako obětech trestných činů zkoumala sedm členských států a zjistila, že Romové v České republice byli nejčastěji terčem osobních, rasově motivovaných trestných činů, a to společně se Somálci ve Finsku.⁵¹

V roce 2014 zahájila Evropská komise řízení o porušení předpisů proti České republice za to, že nezabránila etnické diskriminaci romských dětí ve vzdělávání.⁵² V roce 2024 vydala druhé formální upozornění, v němž požádala stát, aby zdokumentoval úsilí o ukončení etnické segregace Romů ve školách, a poukázala na to, že Romové jsou i nadále nadměrně zastoupeni v oddělených vzdělávacích zařízeních pro žáky s poruchami chování a vývoje nebo se zdravotním postižením, stejně jako jsou segregováni od neromských žáků v běžných třídách a školách.⁵³

Od počátku roku 2010 se kyberprostor stal neregulovaným prostorem pro protiromské trestné činy. Například v roce 2017, když škola zveřejnila fotografii první třídy, ve které byli převážně arabské a romské děti, byly proti nim na internetu vysloveny výhrůžky smrti; hlavnímu pachateli byl nakonec uložen šestnáctiměsíční podmíněný trest.⁵⁴

Poslanec hnutí „Svoboda a přímá demokracie“ (SPD) byl v roce 2017 obviněn z výroků popírajících genocidu Romů za druhé světové války a po skončení své poslanecké imunity byl nakonec odsouzen k šestiměsíčnímu trestu odnětí svobody s podmíněným odkladem.⁵⁵ Předseda SPD se v lednu 2018 beztrestně dopustil zavádějících výroků o

⁴⁹ Aleš Honus, *Právo*, 25. března 2010, „Janáčková se omluvila Romovi z Bedřišky za své výroky a políbila ho“, <https://www.novinky.cz/clanek/domaci-janackova-se-omluvila-romovi-z-bedrisky-za-sve-vyroky-a-polibila-ho-30283>, přístup 21. března 2026

⁵⁰ Albert, Gwendolyn, *Anticiganismus v České republice: Od uznání k přechodnému soudnictví?* (Centrum pro evropská politická studia, 2025), s. 35–38

⁵¹ EU Fundamental Rights Agency. 2012. EUMIDIS Data in Focus 6: Minorities as Victims of Crime.

⁵² Amnesty International, 25. září 2014, „EU action against Czech Republic for discrimination in schools is a victory for rights, justice, and Roma“, dostupné na: <https://www.amnesty.org/en/latest/news/2014/09/eu-action-against-czech-republic-discrimination-schools-victory-rights-justice-and-roma/>, přístup 5. března 2026.

⁵³ ČTK, ROMEA, „Evropská komise varuje Česko: Ukončete diskriminaci romských dětí ve školách“, Romea.cz, 3. října 2024, dostupné na: <https://romea.cz/cz/domaci/evropska-komise-varuje-cesko-ukoncete-diskriminaci-romskych-deti-ve-skolach>, přístup 5. března 2026.

⁵⁴ ČTK, Zdeněk Ryšavý, Gwendolyn Albert, „Czech Supreme Court upholds sentence for hate posted about non-white first-graders: not a joke, but the promotion of Nazism“, Romea.cz, 15. října 2021, dostupné na <https://romea.cz/en/czech-republic/czech-supreme-court-upholds-sentence-for-hate-posted-about-non-white-first-graders-not-a-joke-but-the-promotion-of-nazism>, přístup 5. března 2026.

⁵⁵ Daniela Lazarová, „Prague court of appeal upholds six-month suspended sentence for Holocaust denial“, Radio Prague International, 12. června 2022, dostupné na <https://english.radio.cz/prague-court-appeal-upholds-six-month-suspended-sentence-holocaust-denial-8768989>, přístup 5. března 2026.

koncentračním táboře v Letích.⁵⁶ V březnu 2018 bylo místo v Letích znesvěceno uříznutou prasečí hlavou.⁵⁷ V květnu 2018 byly na místě umístěny urážlivé nápisy, které byly vyfotografovány a snímky šířeny online; dva muži byli v listopadu obviněni z popírání genocidy, ale obvinění snížili na výtržnictví a dostali podmíněné tresty odnětí svobody v délce sedmi a pěti měsíců.⁵⁸

V únoru 2024 byl v Liberci otevřen památník věnovaný 11 chlapcům narozeným v koncentračním táboře pro Romy a Sinty z období druhé světové války, kde bylo v letech 1941–1943 uvězněno více než 130 Romů, než byli odesláni na smrt do Auschwitzu, Buchenwaldu nebo Ravensbrücku.⁵⁹ V dubnu 2025 bylo zjištěno, že památník byl poničen a jména poškozena, pravděpodobně sekerou.⁶⁰ Pachatele se nikdy nepodařilo vypátrat. V říjnu 2025 byly k památníku přidány dvě lavičky, z nichž jedna byla věnována romskému partyzánovi Josefovi Serinkovi (viz následující část); v březnu 2026 bylo zjištěno, že někdo poškodil nápis o něm na této lavičce slovem „cikán“.⁶¹

Právní a politická opatření zjevně selhávají v boji proti anticikánské diskriminaci, zločinům z nenávisi, a násilí namířenému proti Romům v České republice. Snad není překvapením, že za posledních 25 let nebyl do národního zákonodárského sboru zvolen žádný romský zástupce. Ještě v roce 2020 jeden časopis s vysokým nákladem dokonce otiskl článek od neromského vězně, v němž popisoval, že interakce s romskými spoluvězni je pro něj „nejhorším“ aspektem vězení, a opakoval otřepané, dehumanizující a protiromské klišé, jako je tvrzení, že Romové údajně nechápu ani budoucnost, ani minulost jako pojmy a

⁵⁶ Jana Baudyšová, Gwendolyn Albert „Czech MP apologizes for imprecision, then urges people to read historian who calls the Holocaust of the Roma a ‘myth’“, Romea.cz, 4. února 2018, dostupné na: <https://romea.cz/en/czech-republic/czech-mp-apologizes-for-impresion-then-urges-people-to-read-historian-who-calls-the-romani-holocaust-a-myth>, přístup 5. března 2026.

⁵⁷ František Bikár, Gwendolyn Albert „Czech Police apprehend youth who desecrated Romani genocide memorial with pig’s head“, Romea.cz, 8. května 2018, dostupné na <https://romea.cz/en/news/czech/czech-police-apprehend-youth-who-desecrated-romani-genocide-memorial-with-pig-s-head>, přístup 5. března 2026.

⁵⁸ ČTK, Zdeněk Ryšavý, Gwendolyn Albert, „Czech Constitutional Court rejects complaint from man responsible for desecrating memorial to the Holocaust and its Romani victims in Lety“, Romea.cz, 6. dubna 2022, dostupné na: <https://romea.cz/en/czech-republic/czech-constitutional-court-rejects-complaint-from-man-responsible-for-desecrating-memorial-to-the-holocaust-and-its-romani>, přístup 5. března 2026.

⁵⁹ ČTK, Zdeněk Ryšavý, a Gwendolyn Albert, „Liberec, Czech Republic: Memorial to the children born in the local concentration camp for Roma and Sinti during WWII who died in Auschwitz has been desecrated“, Romea.cz, 4. března 2024, dostupné na: <https://romea.cz/en/czech-republic/liberec-czech-republic-memorial-to-the-children-born-in-the-local-concentration-camp-for-roma-and-sinti-during-wwii-who-died-in-auschwitz>, přístup 5. března 2026. Po deportacích byl tábor přeměněn na vězení pro francouzské válečné zajatce. Během nacistické okupace se v Liberci nacházelo 108 táborů různého druhu.

⁶⁰ ROMEA a Gwendolyn Albert, „Czech Police seek witnesses to attack on the Holocaust memorial to 11 Romani children born in the Liberec concentration camp“, Romea.cz, 27. dubna 2025, dostupné na <https://romea.cz/en/czech-republic/czech-police-seek-witnesses-to-attack-on-the-holocaust-memorial-to-11-romani-children-born-in-liberec-concentration-camp>, přístup 5. března 2026.

⁶¹ Zdeněk Ryšavý, „V Liberci někdo poničil pamětní lavičku romského partyzána Josefa Serinka. Na ceduli se objevily rýhy a hanlivý nápis“, Romea.cz, 2. března 2026, dostupné na <https://romea.cz/cz/domaci/v-liberci-nekdo-ponicil-pametni-lavicku-romskeho-partyzana-josefa-serinka-na-ceduli-se-objevily-ryhy-a-hanlivy-napis>, přístup 5. března 2026.

jsou schopni se soustředit pouze na své vlastní „fyziologické“ potřeby.⁶²

Vzhledem k rozšíření těchto zažitých předsudků se politici na všech úrovních vlády nebojí následků, které by mohly vyplynout z jejich opakování. Anticigánská rétorika je od roku 1990 trvalým prvkem všech voleb napříč politickým spektrem, přičemž kandidáti z Romů dělají obětní beránky, označují je za „neadaptabilní“ bez ohledu na jejich etnickou příslušnost a slibují voličům, že je vyženou ze svých území. Zcela nedávno, při volbách do Evropského parlamentu, krajských zastupitelstev a jedné třetiny Senátu v roce 2024, hnutí SPD zveřejnilo více než jednu rasistickou volební reklamu; jedna z nich obsahovala grafiku vygenerovanou umělou inteligencí, na níž byli dva stereotypně romští chlápci se slogany: „Říkají, že bychom měli chodit do školy, ale našim lidem je to úplně jedno...“ a „Sociální dávky jen pro rodiny, jejichž děti chodí do školy!“ V únoru 2025 zbavila česká Sněmovna reprezentantů předsedu SPD poslanecké imunity, aby mohl být stíhán za podněcování k nenávisti, ale jeho znovuzvolení později téhož roku mu ji obnovilo. Státní zástupci proto budou muset počkat, až odejde z funkce, aby mohli vznést obvinění; v současné době je předsedou Sněmovny reprezentantů.

Romská mládež zapojená do fotbalového klubu Mongaguá, romského projektu, který chrání děti před zneužíváním v rámci obchodu s nelegálními drogami, byla v listopadu 2025 ve vlaku do Prahy vystavena rasistickým urážkám ze strany opilých, dospělých, neromských fotbalových fanoušků FC Baník Ostrava. Policejní vyšetřování incidentu bylo na začátku roku 2026 pozastaveno, protože se nepodařilo identifikovat pachatele.

Je zřejmé, že v současné české společnosti neexistuje široký konsenzus ohledně uznání anticiganismu jako škodlivé součásti společenského života. Je nutné takový konsenzus vytvořit, aby byla zajištěna lidská práva Romů, včetně jejich kultury a sebeurčení.

⁶² „Zápisky českého vězně: Jak žít ve vězení společně s jinými etnickými skupinami“, REFLEX, 8. září 2020, dostupné na <https://www.reflex.cz/clanek/zajimavosti/102784/zapisky-ceskeho-vezne-jak-zit-ve-vezeni-spolecne-s-jinymi-etnickymi-skupinami.html#:~:text=V%20tuzemsk%C3%BDch%20v%C4%9Bznic%C3%ADch%20zauj%C3%ADmaj%C3%AD%20Romov%C3%A9,ofici%C3%A1ln%C4%9B%20veden%C3%A9%20jako%20%E2%80%9Estanda rdn%C3%AD%E2%80%9C>, přístup 5. března 2026.

Romský odpor v minulosti i současnosti

Skutečnost, že si Romové i přes staletí špatného zacházení nadále činili české země svým domovem a po celou tu dobu si zachovávali svou kulturu a jazyk navzdory obrovskému tlaku na asimilaci, je jejich největším projevem odporu. Nedávné vědecké práce, jako je například kniha Markéty Hajske *The Stojka family: Spatial mobility and territorial anchoredness of Lovara Vlach Roms in the former Czechoslovakia* (Karolinum 2024), osvětlují, jak tato konkrétní romská podskupina překonávala překážky při zajišťování obživy, domova a postavení v Československu počátku 20. století.

Odolnost a odpor Romů sahá od zoufalých činů nutných k přežití holokaustu až po sofistikované hnutí za občanská práva v současnosti. Poválečné generace Romů si znovu vybudovaly svou politickou identitu prostřednictvím mobilizace, která byla buď schválena a sponzorována státem, nebo v případě nutnosti prováděna v podzemí.

Stejně jako jejich čechoslovenští spoluobčané se Romové bránili nacistické okupaci, a to jak v armádě, tak jako partyzáni. Nejznámější postavou je Josef Serinek (1900–1964), a to díky třídílné biografii, kterou o něm napsal historik a signatář Charty 77 Jan Tesař, *Česká cikánská rapsodie*.⁶³ Tesař zaznamenal Serinkovy vzpomínky v letech 1963–1964, což z nich činí jedny z nejstarších zaznamenaných zdrojů romského původu o historii Romů v českých zemích na počátku 20. století a o jejich genocidě během druhé světové války.⁶⁴ Poté, co přežil omezení volného pohybu Romů v roce 1927 a účastnil se meziválečné romské samosprávy, byl Serinek uvězněn v koncentračním táboře v Letích, odkud uprchl a stal se velitelem partyzánské jednotky; kulturní produkce založená na jeho příběhu bude popsána v závěrečné části této zprávy.

Ačkoli druhou světovou válku přežilo jen velmi málo Romů z českých zemí, ti, kteří přežili, si s sebou přivezli romskou píseň „Aušvicate hi kher baro“ [V Auschwitzu je velká budova], která se od té doby stala nejznámější a nejčastěji prováděnou písní o genocidě Romů za nacistického režimu.⁶⁵ Píseň, která využívá melodii romské lidové písně „Oda kalo čirikloro“ [Kos], byla kolektivně vytvořena romskými vězni v Auschwitzu-Březince a ústně předávána s mnoha textovými variantami, včetně verše, v němž zpěvák prohlašuje svůj záměr zavraždit své vězňatele. Po válce byla nahrána na Moravě, v Polsku a na Slovensku. Její nejznámější poválečnou verzi zazpívala přeživší z Auschwitzu-Birkenau Růžena Danielová (1904–1988) z jižní Moravy. Dnes se zpívá při vzpomínkových obřadech na holocaust a jeho romské a sintske oběti.

Po komunistickém puči v roce 1948, stejně jako ostatní členové veřejnosti, kteří k tomu

⁶³ Jan Tesař a Josef Serinek, *Česká cikánská rapsodie*, (Triáda, 2016) sv. 1–3.

⁶⁴ Sadílková, Helena, „Hozená rukavice“, *Soudobé Dějiny* sv. XXV č. 3 a 4 (2018), s. 510–22.

⁶⁵ Schuster, Michal, „Aušvicate hi kher baro“, in: *Encyklopedie nacistického genocida Sintů a Romů v Evropě*. Ed. Karola Fings, Výzkumné centrum pro anticiganismus při Univerzitě v Heidelbergu, Heidelberg, 5. března 2024, dostupné na <https://encyclopaedia-gsr.eu/lemma/ausvicate-hi-kher-baro-en-1-0/>, přístup 6. března 2026.

měli možnost, neváhali jednotliví Romové otevřeně, opakovaně, a písemně si stěžovat úřadům na své životní podmínky v českých zemích, někdy psali jménem jiných, jindy pouze svým vlastním jménem.⁶⁶ Chovali se jako občané, kteří si byli vědomi svého specifického postavení ve vztahu k právnímu rámci státu a reagovali na výzvy, kterým čelili.⁶⁷ K takovým stížnostem došlo například v roce 1952, kdy policie v rámci operace „TO“ (viz výše) nejen evidovala jednotlivé Romy, ale také inventarizovala jejich nemovitý a movitý majetek, přičemž dotčení zpochybňovali zákonnost tohoto zacházení.⁶⁸ V tom, že si tak hlasitě stěžovali, nebyli zdaleka výjimeční, neboť lidový hněv nad měnovou reformou z roku 1953 dokonce vyústil v několikadenní celostátní demonstrace lidí, kteří právě přišli o všechno.⁶⁹

Kromě hlášení diskriminace Romové vyzývali stát, aby zachránil jejich jazyk.⁷⁰ Někteří také uváděli, že jejich žádosti o přidělení práce, při které by mohli využít své pedagogické nebo vědecké vzdělání pro práci se svými romskými soukmenovci, byly ignorovány.⁷¹ Mnozí z prvních poválečných romských migrantů ze Slovenska do českých zemí pocházeli z „prestižních“ vesnic a stali se jedněmi z prvních družstevních dělníků; byli „vysoce motivovaní“, „neustále hledali lepší příležitosti“ a byli schopni přinést „obrovské oběti, aby dosáhli svých cílů“.⁷² Romští adolescenti dokonce převzali styl oblékání a účesy „rebelských teenagerů“, který byl součástí vznikající socialistické městské mládežnické kultury té doby.⁷³

Dvě poválečná desetiletí, během nichž se Romové snažili vyjednat s úřady, přinesla první ovoce až během Pražského jara, období společenských změn v 60. letech.⁷⁴ Po invazi vojsk Varšavské smlouvy v roce 1968 došlo k významnému experimentu, když režim v roce 1969 povolil romským intelektuálům oficiálně založit dlouho očekávané Svazy Cikánů-Romů, ačkoli stát trval na oddělených českých a slovenských pobočkách,⁷⁵ z nichž každá vydávala vlastní periodikum (české vydání se jmenovalo *Romano lil*).⁷⁶ Hlavními aktéry české pobočky se sídlem na Moravě byli Antonín Daniel, Rudolf Daniel, Anna Danielová, Miroslav Holomek a Tomáš Holomek, který byl prvním Romem s právníkem titulem, důstojníkem armády a vůbec prvním zákonodárcem romského

⁶⁶ Donert, s. 60–1; Romové na Slovensku požádali úřady o prodloužení elektrického vedení do svých osad, aby měli přístup k elektřině, Donert, s. 105.

⁶⁷ Sadílová, Helena, Slačka, Dušan a Závodská, Milada, *Aby bylo i s námi počítáno: Společensko-politická angažovanost Romů a snahy o založení romské organizace v poválečném Československu* (2018)

⁶⁸ Donert, s. 68–69

⁶⁹ Donert, s. 79

⁷⁰ Donert, s. 77

⁷¹ Donert, s. 80

⁷² Donert, s. 157

⁷³ Donert, s. 130–1

⁷⁴ Sadilková, Slačka a Závodská (2018), s. 80–1

⁷⁵ Donert, s. 186

⁷⁶ Sokolova, s. 133, 135

původu v Československu.⁷⁷ Zigmund Vágai, dlouholetý stranický funkcionář romského původu, předsedal Severomoravskému krajskému přípravnému výboru a stal se tajemníkem České unie pro organizační a politické otázky.⁷⁸

Režim vnímal svazy jako čistě kulturní, v smyslu „civilizačních“.⁷⁹ Během reakčního období „normalizace“ byly členy Národní fronty a romští vůdci, kteří je vedli, věděli, jak se přizpůsobit oficiální politice, jelikož byli ideologicky „potomky Gottwalda“, tvrdého stalinistického vůdce strany do roku 1953.⁸⁰ Na mezinárodní úrovni byly svazy využívány v propagandě k podpoře tvrzení, že komunismus je „spravedlivější“ systém; na domácí půdě byli mnozí neromové šokováni, když viděli Romy, kteří dosáhli vzdělání, pronášet projevy, organizovat se, a publikovat.⁸¹

Svazy usilovaly o „kulturní obrodu“ Romů. Anton Facuna, bývalý partyzán romského původu na Slovensku, poprvé navrhl vytvoření jediného svazu v roce 1957, přičemž režimu argumentoval, že si mnoho Romů neuvědomuje, že „dělnická třída se dostala k moci a... měli by se vzdělávat... pro lidovou demokracii“.⁸² Také se pokusil, avšak neúspěšně, prosadit uznání Romů v novém ústavním zákoně o národnostech, který byl přijat v roce 1968, pouhý měsíc po invazi.⁸³ Poté ustoupil nejen od tohoto úsilí, ale i od požadavku, aby se romština stala úředním jazykem.⁸⁴

Jiní romští představitelé se však této věci ujali; když Miroslav Holomek vypracovával program české pobočky Unie, poznamenal, že Romům bylo dosud odepřeno uznání jako národnosti z „obavy z práv, která by jim musela být přiznána“.⁸⁵ Argumentoval tím, že uznání jejich odlišnosti jako kulturní skupiny s vlastním jazykem naopak zvýší „povědomí o rovnosti“ u všech a že se musí „proměnit... v aktivní subjekty“.⁸⁶

Svazy se zaměřovaly na národnost a respekt k etnické identitě jako klíč k integraci do společnosti; v rámci svých komunit aktivisté úzkostlivě diskutovali o dopadu zlepšené životní úrovně a smíšených manželství na romskou kulturu, zvyky, a jazyk.⁸⁷ Otázka, zda by se jednotlivci měli při sčítání lidu identifikovat jako Romové, vyvstala v té době a dosud

⁷⁷ Sadiilková, Slačka a Závodská (2018), s. 84. Česká pobočka získala významnou pomoc a podporu od neromské lingvistky Mileny Hübschmannové (1933–2005) z Prahy, a to například při snaze o audienci u prezidenta; viz Sadiilková, Slačka a Závodská (2018), s. 199; Pavel Pecinka, „Romové a Sametová revoluce v roce 1989. 800 tisíc lidí na Letné skandovalo 'Ať žijí Romové'“, 16. listopadu 2021 Romea.cz, dostupné na <https://romea.cz/cz/zaostreno/romove-a-sametova-revoluce-v-roce-1989-800-tisic-lidi-na-letne-skandovalo-at-ziji-romove>, přístup 7. března 2026.

⁷⁸ Sadiilková, Slačka a Závodská (2018), s. 202.

⁷⁹ Tamtéž, s. 144

⁸⁰ Donert, s. 181

⁸¹ Sokolova, s. 152, 161, 164.

⁸² Donert, s. 135

⁸³ Donert, s. 185

⁸⁴ Donert, s. 186–187

⁸⁵ Donert, s. 187

⁸⁶ Tamtéž

⁸⁷ Donert, s. 195

nebyla plně vyřešena.

Český svaz zařadil do svého programu pomoc Romům, kteří usilovali o odškodnění za utrpení za války. Ti, kteří získali potvrzení o tom, že byli politickými vězni nacistů, mohli v 70. letech 20. století získat nárok na invalidní důchod nebo předčasný odchod do důchodu; jen málo žádostí však bylo úspěšných, protože diskriminační aspekt jejich pronásledování nebyl obvykle uznán.⁸⁸

V roce 1971 bylo československým Romům, kteří byli členy svazů, dokonce povoleno zúčastnit se prvního Světového romského kongresu v Anglii. Při této příležitosti byla přijata romská hymna a vlajka, stejně jako používání termínu „Rom“ namísto „C/cikán“; byla také zřízena podkomise pro vyšetřování zločinů spáchaných na Romech během druhé světové války.⁸⁹

V roce 1970 dostaly Svazy Romu-Cikánů povolení provozovat družstva za účelem zaměstnávání Romů; v českých zemích se tento projekt nazýval Névodrom [Nová cesta].⁹⁰ O jeho činnosti se informovalo veřejnost a romské ženy i muži se přihlásili, aby se do něj zapojili.⁹¹ Poté, co se objevila obvinění, že vedoucí SCR žijí „nad standard“, byl nařízen audit a vedení SCR bojovalo o svou reputaci.⁹² Audit doporučil uzavření družstev kvůli údajnému špatnému hospodaření; údajně použitá účetní technika ignorovala aktiva vytvořená samotnými Svazy a likvidační komise nakonec shledala, že jsou solventní, ale také zjistila, že „nerespektovaly socialistický právní řád“, a proto experiment v roce 1973 ukončila.⁹³

V roce 1977 se zakázané hnutí Charta 77 pokusilo bránit ty, jejichž občanská a lidská práva byla režimem porušována; jedna z jeho prvních samizdatových publikací se zabývala situací Romů, přičemž velkou část materiálu poskytli sociální pracovníci z Prahy.⁹⁴ Romové se také zapojili do disidentského hnutí 70. a 80. let. Ještě před podpisem Charty 77 byl romský aktivista Ľudovít Didi (1931–2013) kvůli svým politickým názorům vyloučen z české univerzity; poté, co se stal vychovatelem dětí na Slovensku, byl v roce 1974 ze stejného důvodu propuštěn a jeho rodina byla sledována tajnou policií. On a jeho manželka Mária Chartu podepsali v roce 1980. Po roce 1989 byl rehabilitován a stal se ředitelem dětského domova. V roce 1992 mu byl udělen titul Ing. na univerzitě, která ho vyloučila. V roce 2007 ho Ústav pro národní paměť zařadil na seznam „účastníků protikomunistického boje“. V roce 2023 mu bylo posmrtně uděleno státní vyznamenání

⁸⁸ Sokolova, s. 146; Donert, s. 199–201.

⁸⁹ Heslo „World Romani Congress“, Wikipedia, dostupné na: https://en.wikipedia.org/wiki/World_Romani_Congress, přístup 6. března 2026.

⁹⁰ Donert, s. 189

⁹¹ Donert, s. 191

⁹² Facuna byl v této době odvolán z funkce předsedy SCR na Slovensku; viz Donert, s. 211.

⁹³ Sokolova, 170–2

⁹⁴ Donert, s. 223, 230

na Slovensku.⁹⁵

Mezi další Romské osobnosti, které byly disidenty, patřili archivář a historik Bartoloměj Daniel a Karel Holomek, kteří po roce 1989 společně založili Muzeum romské kultury (viz níže).⁹⁶ Jako člen České unie Cikánů-Romů působil Daniel v její sociálně-vědecké komisi a jazykové podkomisi a byl členem redakční rady časopisu *Romano lil* od jeho založení v roce 1970 až do jeho ukončení v roce 1973.⁹⁷ Karel Holomek byl v roce 1981 kvůli svým politickým názorům vyloučen z vojenské akademie a ze strany a jeho letní dům na Moravě se stal místem setkávání českých disidentů; když v roce 1988 vzniklo Hnutí za občanskou svobodu, připojil se k němu.⁹⁸

Na základě informací z Charty 77 informovalo Rádio Svobodná Evropa v roce 1978, že Československo diskriminuje „Cikány“, kteří čelili obtěžování při cestách za prací a jejichž gramotnost dosahovala pouhých 30 %; že jejich děti byly často umisťovány do ústavů; a že ženy z této skupiny byly násilně sterilizovány.⁹⁹ Mezinárodní dopad takového aktivismu ve prospěch Romů zvýšil povědomí o této problematice, která v roce 1980 spadala do působnosti Ředitelství pro ochranu hospodářství proti špionáži.¹⁰⁰

Na konci 80. let se Romové pokusili oživit Svaz jako celostátní organizaci; v červnu 1988 se Tibor Baláž a Vlado Oláh setkali s Ústředním výborem KSČ a bylo jim jednoznačně řečeno, aby od tohoto záměru upustili, avšak v listopadu 1988 se v Praze opět sešlo asi 20 Romských zástupců s představitelem Ústředního výboru; v této době již režim ve svých zprávách dokonce začal používat termín „Romové“.¹⁰¹

Signatář Charty 77 Petr Placák vzpomínal na vztah mezi disidentským hnutím konce 70. let a Romy a uvedl, že je spojovalo špatné zacházení ze strany režimu a skutečnost, že vyrůstali ve stejném „cizím“ a „nepřátelském“ prostředí, vzhledem k jejich vědomí, že „země je okupována a vládnou jí domácí komunističtí kolaboranti“ a skutečnosti, že první „nepřátelskou“ institucí, s níž se člověk setkal, byl vzdělávací systém. Řekl, že „komunity, které se nepodřizovaly režimu, byly přirozeně považovány za naše [tj. za součást disidentského hnutí], takže Romové tam museli být“, čímž vytvořil paralelu mezi zacházením Československa s Romy a zacházením s domorodými obyvateli v Severní

⁹⁵ Ludovít Didi, Wikipedie, https://en.wikipedia.org/wiki/%C4%BDudov%C3%ADt_Didi

⁹⁶ Diskusní večer „Romové a disent“, 16. 11. 2022, Centrum Romů a Sintů v Praze/Muzeum romské kultury, záznam archivován na <https://www.youtube.com/watch?v=eVqiK4X8YpU>, přístup 7. března 2026.

⁹⁷ Sadilková, Slačka a Závodská (2018), s. 204.

⁹⁸ Pavel Pecinka, „Romové a Sametová revoluce v roce 1989. 800 tisíc lidí na Letné skandovalo "Ať žijí Romové““, 16. listopadu 2021 Romea.cz, dostupné na <https://romea.cz/cz/zaostreno/romove-a-sametova-revoluce-v-roce-1989-800-tisic-lidi-na-letne-skandovalo-at-ziji-romove>, přístup 7. března 2026.

⁹⁹ Donert, s. 225–226

¹⁰⁰ Donert, s. 240

¹⁰¹ Donert, s. 244–245; Pavel Pecinka, „Romové a Sametová revoluce v roce 1989. 800 tisíc lidí na Letné skandovalo "Ať žijí Romové““, 16. listopadu 2021 Romea.cz, dostupné na <https://romea.cz/cz/zaostreno/romove-a-sametova-revoluce-v-roce-1989-800-tisic-lidi-na-letne-skandovalo-at-ziji-romove>, přístup 7. března 2026.

Americe a Norsku. Placák také poznamenal, že zatímco neromští disidenti se režimu postavili na odpor nebo byli ze společnosti vyloučeni na základě vlastního rozhodnutí se mu nepodřídít, Romové se do vyloučení narodili pouze na základě svého etnického původu – jinými slovy, pro neromské obyvatelstvo bylo v období normalizace snazší se přizpůsobit než pro Romy.¹⁰²

Události 17. listopadu 1989 v Praze odstartovaly přechod k demokracii; Romští aktivisté se tam od 20. listopadu začali scházet každý den, založili Romskou občanskou iniciativu (ROI), připojili se k požadavkům Občanského fóra (OF) a vydali vlastní prohlášení, v nichž odsoudili KSČ za její přístup k Romům a požadovali, aby byla Romská národnost uznána v příští ústavě.¹⁰³ 24. listopadu 1989 se spoluzakladatel ROI Emil Ščuka stal členem Programového výboru OF a 25. listopadu se spolu se spoluzakladatelem ROI Janem Rusenkem připojili k opozičním vůdcům, kteří promluvili k davu statisíců lidí v Praze, což bylo vysíláno v televizi; byla vyvěšena romská vlajka a dav dokonce skandoval „Ať žijí Romové“, když se objevili.¹⁰⁴

Šedesát čtyři poslanců českého Národního shromáždění poté podalo demisi a jejich mandáty převzali členové Občanského fóra, kteří vyzvali Romská občanská iniciativa (ROI) v ČR, aby navrhla svého zástupce; ta jmenovala Karla Holomka.¹⁰⁵ ROI uspořádala v březnu 1990 v Praze svůj ustavující sjezd, na němž 438 delegátů zvolilo ústřední výbor složený z 30 Romů z českých zemí a 22 ze Slovenska, který následně zvolil Ščuku za svého předsedu.¹⁰⁶ Když se v červnu 1990 konaly první svobodné volby, členové ROI v českých zemích kandidovali jako kandidáti OF, zatímco na Slovensku kandidovali na kandidátce Veřejnosti proti násilí. Členové ROI získali několik mandátů, jeden ve Federálním shromáždění (česká pro-romská aktivistka Klára Samková za Prahu) a šest v České národní radě: Dezider Balog (Západní Čechy), Zdeněk Guži (Východní Čechy), Ondřej Giňa (Střední Čechy), Karel Holomek (Jižní Morava), a Milan Tatár (Severní Čechy). Za KSČ byl zvolen také romský poslanec Ladislav Body.¹⁰⁷

Tyto výsledky byly dosud nejlepšími výsledky politické participace a zastoupení Romů na celostátní úrovni, jakých kdy bylo na českém území dosaženo, a dosud se nepodařilo je zopakovat; dnes není v žádné z komor parlamentu žádný Rom nebo Romka. Když se v listopadu 1990 konaly komunální volby, ROI kandidovala samostatně v obou částech

¹⁰² Diskuzní večer Romové a disident, 16. 11. 2022, Centrum Romů a Sintů v Praze/Muzeum romské kultury, záznam archivován na <https://www.youtube.com/watch?v=eVqiK4X8YpU>, přístup 7. března 2026.

¹⁰³ Pavel Pecinka, „Romové a Sametová revoluce v roce 1989. 800 tisíc lidí na Letné skandovalo "Ať žijí Romové"“, 16. listopadu 2021 Romea.cz, dostupné na <https://romea.cz/cz/zaostreno/romove-a-sametova-revoluce-v-roce-1989-800-tisic-lidi-na-letne-skandovalo-at-ziji-romove>, přístup 7. března 2026.

¹⁰⁴ Tamtéž.

¹⁰⁵ Tamtéž.

¹⁰⁶ Tamtéž; ROI se v této době také připojila k Mezinárodní romské unii.

¹⁰⁷ Tamtéž; ROI na Slovensku vyslala Gejzu Adama do Federálního shromáždění a Annu Koptovou do Slovenské národní rady. Dva romští kandidáti ze Slovenska, kteří nebyli členy ROI, Vincent Danihel a Karol Seman, zasedli ve Federálním shromáždění za Stranu demokratické levice.

země a získala tři komunální mandáty na českém území s 0,11 % hlasů.¹⁰⁸ V roce 1991 federální vláda konečně uznala Romy jako národnostní menšinu prostřednictvím usnesení č. 619/1991.¹⁰⁹

Když se v roce 1991 rýsovalo rozdělení Československa, Federální rada ROI vyzvala k zachování federace.¹¹⁰ V téměř všech romských komunitách vznikaly desítky dalších kulturních organizací, zájmových skupin a politických organizací, ale romské hnutí jako politický projekt se kvůli vnitřním sporům rozpadlo. V roce 1992 měla ROI pouhých 300 platících členů a přestala hrát významnou roli.¹¹¹

Poté, co se Česká republika v roce 1993 stala nezávislým státem, zřídila její výkonná moc v roce 1997 poradní orgán pro romské záležitosti, o kterém se jinde již podrobně diskutovalo; v roce 2024 se romská politička Lucie Fuková stala také vůbec první Zmocnenkyně pro záležitosti romské menšiny.¹¹² Jedna z pracovníků tohoto poradního orgánu však měla mimořádný vliv na romské hnutí nejen v České republice, ale v celé Evropě. Gabriela Hrabaňová je významná romská aktivistka, která v současné době působí jako výkonná ředitelka sítě European Roma Grassroots Organisations (ERGO), zastřešující organizace 25 romských a pro-romských nevládních organizací z celé Evropy.

¹⁰⁸ Tamtéž

¹⁰⁹ Eva Sobotka, „Crusts from the table: Policy formation towards Roma in the Czech Republic and Slovakia“, 15. srpna 2001, Roma Rights Journal (European Roma Rights Centre), dostupné na <https://www.errc.org/roma-rights-journal/crusts-from-the-table-policy-formation-towards-roma-in-the-czech-republic-and-slovakia#:~:text=V%20období%20mezi%20roky%201990,Česká a Slovenská federativní republika>, přístup 7. března 2026.

¹¹⁰ Tamtéž

¹¹¹ Tamtéž

¹¹² Albert, Gwendolyn, *Anticiganismus v České republice: Od uznání k přechodnému soudnictví?* (Centrum pro evropská politická studia, 2025), s. 68–74.

Gabriela Hrahaňová (FOTO: Síť ERGO)

V této funkci kriticky sleduje fondy EU určené pro Romy a na úrovni EU se zasazuje o zapojení Romů do tvorby politiky začleňování. Poté, co se stala prvním členem své rodiny, který absolvoval střední školu, studovala politologii a sociologii v angličtině na Angloamerické univerzitě v Praze a poté založila občanské sdružení Athinganoi, které se zasazovalo o lepší zastoupení romských odborníků a vysokoškolských studentů. Na počátku 21. století byla odbornou členkou Rady pro záležitosti romské menšiny, poté se v letech 2007 až 2011 stala její ředitelkou v Úřadu vlády České republiky, kde připravovala a vyhodnocovala národní strategie a zprostředkovávala komunikaci mezi romskou občanskou společností a výkonnou mocí. Během prvního předsednictví České republiky v Radě EU v první polovině roku 2009 prosazovala přijetí „Deseti společných základních principů pro začleňování Romů“, které se staly základem politik členských států EU vůči Romům. Organizovala také první setkání Evropské platformy pro začleňování Romů s cílem zlepšit spolupráci mezi mezinárodní romskou občanskou společností, institucemi EU a vládami členských států. V organizaci ERGO vedla prosazování reforem obsažených ve Strategickém rámci EU pro Romy (2020–2030), který upřednostňuje boj proti anticiganismu a prosazování rovnosti a participace, a úspěšně se zasazovala o smysluplnou participaci Romů na tvorbě politik, které se jich týkají, jelikož taková participace je základní složkou demokratické legitimacy.

V České republice se od roku 1989 daří mnoha romským organizacím občanské společnosti. Založení Muzea romské kultury v Brně mělo své kořeny v občanské iniciativě a dnes má status státem financované instituce. Myšlenka vznikla již v roce 1969 v rámci

české pobočky oficiálně povoleného Svazu Cikánů-Romů (viz výše), jehož členové začali sbírat exponáty pro muzeum, avšak jejich plány byly v roce 1973 režimem zrušeny. Sbírkky byly téměř dvě desetiletí uloženy v Moravském muzeu v Brně, až je po roce 1989 mohlo převzít Muzeum romské kultury. Společnost pro založení Muzea romské kultury byla v roce 1991 zaregistrována jako nezisková organizace Bartolomějem Danielem, etnografkou Evou Davidovou, Karlem Holomkem a Janou Horváthovou, dnešní ředitelkou muzea. Do roku 2000, kdy se přestěhovala do svého současného sídla v Brně, do budovy zrekonstruované s pomocí státní dotace, byla finančně nestabilní a neměla stálé fyzické sídlo, kde by mohla vystavovat své sbírky. V roce 2005 bylo Ministerstvem kultury znovu zřízeno jako státem podporovaná organizace, čímž mu bylo zaručeno veřejné financování. Dnes je muzeum považováno za jedinečnou instituci dokumentující kulturu a historii Romů nejen na českém území, ale i v mezinárodním měřítku. Jeho ústředním bodem je stálá expozice „Příběh Romů“, která mapuje počátky této komunity ve starověké Indii, jejich migraci do Evropy, středověké pronásledování, holocaust (zachycený v samostatné místnosti s audiovizuálními nahrávkami písní přeživších) a materiály o poválečném a současném životě.

Dnes čítají sbírky muzea více než 28 000 položek a zahrnují umělecká díla romských umělců, z nichž některá si muzeum samo objednalo; zvukové nahrávky událostí, hudby, a ústních vyprávění; ukázky oděvů a šperků, které Romové nejen nosili, ale také navrhovali a vyráběli; ukázky řemesel a povolání, kterým se Romové dříve věnovali, jako je kovářství a truhlářství; rekonstrukce romských obydlí a interiérového vybavení, jako je romský vůz; pozvánky a plakáty k akcím organizovaným Romy a s jejich účastí; fotografie, včetně těch, které pořídili sami Romové ze svého vlastního světa; videozáznamy; písemnosti; a v neposlední řadě sbírku o tom, jak neromská společnost Romy zobrazuje, která obsahuje mnoho příkladů anticiganismu. Muzeum vydává recenzovaný časopis (*Bulletin*) i katalogy k dočasným výstavám a pořádá kulturní a jiné akce ve svých prostorách, k nimž patří kavárna a knihovna, a účastní se každoročních celostátních akcí, jako jsou Muzejní noci. Od roku 2018 spravuje také památníky holocaustu Romů a Sintů v Hodoníně a Letích na Moravě a v Čechách.¹¹³

V roce 1998 založili romští přeživší holocaustu a jejich příbuzní Výbor pro odškodnění romského holocaustu (VPORH), občanské sdružení, jehož cílem je dosáhnout uznání genocidy Romů během druhé světové války, uchovat památku obětí, a zajistit odškodnění. Pod vedením Čeněka Růžičky (1946–2022) sehrálo sdružení klíčovou roli při posunu politického diskurzu o tom, jak protektorát zacházel s Romy a jakou roli v tom sehráli neromští Češi (i když ne bez negativních reakcí, jak bylo popsáno výše). Jeho nejvýznamnějším úspěchem byla kampaň za odstranění průmyslové prasečí farmy z areálu bývalého koncentračního tábora v Letech, v rámci které se s úspěchem zasazovalo

¹¹³ Tamtéž, s. 59–65.

o to, aby se toto místo stalo důstojným místem uctění památky obětí namísto toho, aby sloužilo ekonomickým účelům. Sdružení každoročně v květnu organizuje vzpomínkové akce v Letech a na obecním hřbitově v nedalekých Mirovicích, kde bylo v letech 1942–1943 v neoznačených hrobech pohřbeno mnoho obětí z Let, zejména dětí, instalovalo pamětní desku a pomník. Sdružení také připravilo putovní výstavy, které byly prezentovány v českém parlamentu a Evropském parlamentu, a spolupracovalo s dalšími organizacemi v boji proti popírání holokaustu, při sestavování databází romských a sintských obětí a při dokumentaci této historie. Sdružení sehrálo klíčovou roli při donucení českého státu, aby převzal odpovědnost za svou roli v tomto genocidě tím, že zajistil důstojnou a uctivou památku obětí. VPORH také aktivně bojuje proti současným projevům nenávisti, rasismu a xenofobii, včetně prosazování odškodnění obětí nucené sterilizace. Pomáhá organizovat každoroční vzpomínkové akce v Praze připomínající deportaci Sintů a Romů do Auschwitzu II-Birkenau ve spolupráci s Městským úřadem Praha 6 v tamějším památníku.

Na konci 90. let také začalo řízení, které nakonec vyústilo v případ *D. H. a další proti České republice*, přelomový rozsudek Evropského soudu pro lidská práva, který shledal, že český stát selhal v ochraně Romů před diskriminací prostřednictvím jejich systémové segregace ve školách. Žalobu podalo 18 romských dětí z Ostravy, které tvrdily, že jejich zařazení do „speciálních škol“ bylo založeno na rasové diskriminaci, a předložily výzkum, který ukázal, že je 27krát pravděpodobnější, že budou umístěny do takových škol než neromské děti, což s sebou neslo výrazně omezený učební plán, který omezoval jejich budoucí možnosti vzdělání a zaměstnání v dospělosti. V roce 2007 Velký senát rozhodl, že tato praxe představuje nepřímou diskriminaci, která porušuje zákaz diskriminace s ohledem na právo na vzdělání podle Evropské úmluvy o lidských právech. Tento případ je vynikajícím příkladem toho, jak mezinárodní občanská společnost vede strategické soudní spory s cílem vyvolat sociální změnu, a podílelo se na něm Evropské centrum pro práva Romů, které zastupovalo žalobce společně s místními právníky zabývajícími se lidskými právy. Romská občanská společnost se podílela na rozsáhlém terénním výzkumu a shromažďování údajů dokazujících systémovou povahu segregace a nadále sleduje pokrok při výkonu rozsudku, který zůstává otevřený před Výborem ministrů Rady Evropy jako dosud nevyřešená záležitost.

Instalace keramické zdi v Matiční ulici v Ústí nad Labem, která měla oddělit byty obývané neromskými obyvateli od bytů obývaných Romy, zmíněná v předchozí části, podnítila v roce 1999 romské hnutí k akci. Romové a jejich spojenci z celé země spontánně přijeli na místo, aby nenásilně protestovali, fyzicky obsadili staveniště a úspěšně požadovali odstranění zdi.

Organizace ROMEA byla založena v roce 2002 s cílem analyzovat, jak česká média přispívají k udržování anticiganismu, a vytvářet vlastní mediální výstupy, které by

takovému zpravodajství vyvažovaly. Prostřednictvím svého online zpravodajského serveru Romea.cz, který publikuje i v angličtině, přináší žurnalistiku a názory autorů z řad Romů a informuje o tématech, jako je segregace Romů. Od roku 2016 provozuje ROMEA také stipendijní program pro romské studenty středních a vysokých škol. Její projekt Paměť Romů zahrnuje digitální databázi svědectví Romů a Sintů o klíčových událostech²⁰ století, zejména o holocaustu. Její měsíční tištěný časopis *Romano vodi* [Roma Soul] přináší podrobné články o kultuře, rozhovory s významnými Romy a nové výzkumy z oblasti společenských věd. Její online audiovizuální kanál na YouTube, ROMEA TV, byl prvním svého druhu v České republice a produkuje rozhovory, podcasty a další obsah. Vzhledem k tomu, že se anticiganismus v kyberprostoru stává stále větším problémem, ROMEA zorganizovala dobrovolníky, kteří takový obsah nahlašují provozovatelům sociálních médií, a zapojila komunity do diskusí o tom, jak rozpoznat dezinformace a zlepšit svou mediální gramotnost, protože pandemie COVID-19 a ruská válka na Ukrajině odhalily, že mnoho Romů, kteří používají internet v češtině, je náchylných k tomu, aby naletěli konspiračním teoriím nebo hoaxům.

V letech 2006 až 2012 poskytovalo sdružení Zvůle práva, založené romskou aktivistkou Editou Stejskalovou, Romům právní pomoc a strategicky zastupovalo případy jejich etnické diskriminace a porušování lidských práv, zejména pokud jde o přístup ke vzdělání, bydlení, a škodlivé dopady lichvářských úvěrových praktik. Organizace upozornila na anticiganismus v soudním systému a protestovala, když město Vsetín násilně vystěhovalo stovky Romů (viz výše). Své zjištění nahlásila orgánům OSN dohlížejícím na dodržování lidskoprávních smluv a poskytla podněty k politice Radě vlády České republiky pro záležitosti romské menšiny.

V roce 2013 založili členové romské komunity Magdalena Karvayová a Miroslav Klempar v Ostravě neziskovou organizaci Awen Amenca, která se zaměřuje na desegregaci škol prostřednictvím organizování romské komunity a posilování postavení romských rodičů školáků, aby se stali komunitními lídry. Organizace pomohla romským rodičům úspěšně zapsat přibližně 1 500 dětí do kvalitních běžných škol, které nesegregují. Díky jejich úsilí byla nakonec uzavřena segregovaná škola v Ostravě, která existovala od roku 1965, a byly zrušeny i segregované třídy v dalších tamních školách. V roce 2017 uspořádali v Ostravě venkovní shromáždění k¹⁰ výročí případu *D. H. a další*, kterého se zúčastnilo více než 2 000 romských rodičů školáků z celé země. V tom samém roce pomohli založit Sdružení romských rodičů, dobrovolníků, kteří rovněž vedou kampaň za zápis Romů do běžných škol a podporují je při orientaci ve školském systému. Awen Amenca také dosáhla průlomového rozsudku okresního soudu, který rozhodl, že ředitel školy „ „ nezákonně diskriminoval devět Romů, kterým bylo odepřeno přijetí do školy. Skupina působila ve 12 městech po celé zemi, včetně Brna, a radila obcím, jak upravit spádové oblasti a postupy při přijímání žáků, aby se zabránilo segregaci. Karvayová za tuto práci obdržela v roce 2018 od amerického velvyslanectví cenu Alice G. Masaryk Human Rights Award.

Tuto cenu získala v roce 2021 také Elena Gorolová, romská přeživší nucené sterilizace, která se zasazovala o zavedení systému odškodnění a nakonec jej prosadila; tento systém je v době psaní tohoto článku stále v platnosti. Její práce byla podrobně popsána jinde.¹¹⁴ Působí rovněž v Ostravě a dlouho jí pomáhala romská komunitní organizace Vzájemné soužití a poté organizace Romodrom, která poskytuje hlavně sociální služby.

V reakci na eskalaci pokusů o pogromy v romských čtvrtích v letech 2011 až 2013 se romská občanská společnost a její neromští spojenci aktivně mobilizovali a fyzicky se dostavili na místě, aby vyjádřili solidaritu s ohroženými Romy. Aktivisté, včetně Romů, fyzicky zablokovali plánované trasy extremistických pochodů, přičemž široká koalice koordinovala tyto protidemonstrace po celé zemi.¹¹⁵ V květnu 2011 zabránilo 2 000 protidemonstrantů 400 neonacistickým demonstrantům v Brně v přístupu do romské části města, což byla taktika, která se opakovala v Českých Budějovicích, Ostravě a Plzni. Sdružení Konexe, založené romským aktivistou Jozefem Mikerem, školilo protidemonstranty v nenásilných akcích, pomáhalo organizovat protidemonstrace a poskytovalo nouzovou podporu ohroženým komunitám, včetně vyjednávání s policií. V několika z těchto let se také konaly rozsáhlé pochody „Roma Pride“, zejména v Praze v říjnu 2013, jako projevy vzdoru a jednoty proti protiromské nenávisti a násilí. Do roku 2012 se taktika protidemonstrantů posunula spíše k festivalům tolerance nebo kulatým stolům za účasti místních politiků s cílem zmírnit konflikty. Během každoročních vzpomínkových obřadů v Letích romští aktivisté také spojovali současné násilí s jejich historickým pronásledováním, přičemž se opírali zejména o symbol povstání v „táboře pro romské rodiny“ v Auschwitzu II-Birkenau v roce 1944, kdy romští a sintští vězni úspěšně zabránili nacistům v jejich hromadném vyvraždění a získali tak několik dalších měsíců, než k tomu nakonec došlo 2. srpna 1944. Od té doby se 16. květen stal datem spojeným s touto historií a používá se k pořádání akcí souvisejících s odporem, a to navzdory novějšímu bádání, které tuto událost spíše klade do dubna 1944.

Když v roce 2021 zemřel člen romské komunity Stanislav Tomáš v policejní vazbě v Teplicích, vyšli místní Romové a další lidé z celé země do ulic, aby protestovali, a to jak tam, tak v Praze.¹¹⁶ Proti jeho smrti nakonec protestovali i Romové v dalších evropských zemích. Jeho rodina stále čeká na rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva o tom, zda byla porušena jeho práva.

¹¹⁴ Tamtéž, s. 22–7

¹¹⁵ Silja Schultheis, Heinrich Boell Stiftung, 15. listopadu 2013, „Anti-Roma Sentiment on the Rise in the Czech Republic“, dostupné na <https://cz.boell.org/en/2014/03/24/anti-roma-sentiment-rise-czech-republic-democracy#:~:text=Základním%20předpokladem%20pro%20to%20je,a%20České%20rozhlasové%20stanice,%20mj.>, přístup 21. března 2026

¹¹⁶ ROMEA, Romea.cz, 10. srpna 2023, „Případ smrti Stanislava Tomáše míří k Evropskému soudu pro lidská práva. Bezohledná policejní brutalita musí být potrestána, říká předseda ERRC“, dostupné na <https://romea.cz/cz/domaci/smrt-stanislava-tomase-miri-k-evropskemu-soudu-pro-lidska-prava-bezohledna-policejni-brutalita-musi-byt-potrestana-rika-predseda-errc>, přístup 21. března 2026

Tato smuteční stuha s nápisem „Roma Lives Matter“ v češtině byla ponechána na spontánním památníku na místě, kde Stanislav Tomáš zemřel v Teplicích v České republice. Fotografoval 21. června 2021 František Bikár, zveřejněno na Romea.cz.

Romské hnutí za emancipaci v České republice je dnes v některých ohledech lépe vybavené a financované než kdykoli předtím, avšak nedostatečné politické zastoupení této menšiny na celostátní úrovni je frustrující pro ty, kteří si pamatují počátek 90. let a velké naděje, které tehdy panovaly. Romové zastávají rozmanité politické názory a vzhledem k tomu, že tvoří méně než 3 % obyvatelstva, je nepravděpodobné, že by se členové romské komunity v dohledné době dostali do některé z komor parlamentu.

Kulturní historie romských komunit v českých zemích

Kulturní historie romských komunit v českých zemích byla a stále je definována napětím mezi anticiganismem většinové společnosti a vyvíjející se kulturní identitou Romů, kteří nejsou homogenní skupinou.¹¹⁷ Z tohoto důvodu může být romská kulturní produkce sice způsobem, jak prosazovat práva a připomínat historii, ale může se také stát polem sporů uvnitř romských komunit i mezi nimi, které se mohou obávat, aby nebyly spojovány s tím, co vnímají jako stigmatizující chování jiných Romů, a to buď v očích širší společnosti, nebo v očích konkrétní romské skupiny.¹¹⁸ Otázky, jako je rovnost mezi pohlavími a jejich očekávané role nebo uznání existence sexuálních menšin, budou více či méně kontroverzní v závislosti na romské podskupině a konzervativnosti či liberálnosti těch, kteří v ní mají vliv.¹¹⁹ Pokud jde konkrétně o hudební produkci, jedním z dosud nejkompexnějších zdrojů je publikace „Písňový folklór Romů ve Slovenské a České republice: etnosemantický a etnohistorický přístup“ od Mgr. Zbyňka Andrše, Ph.D (KHER 2016).

Dnes se potomci Romů, kteří byli před druhou světovou válkou původními obyvateli českých zemí, ocitají v rámci zdejší romské menšiny v menšině.¹²⁰ Většina Romů v České republice dnes pochází z Romů, kteří byli kdysi původními obyvateli Slovenska a do českých zemí se přistěhovali po roce 1945; nepřetržitá slovenská migrace do českých zemí až do současnosti, a to nejen Romů, znamenala, že až donedávna soupeřili slovensky mluvící s Romy o pozici největší menšiny v zemi.¹²¹ Díky ruské invazi na Ukrajinu v roce 2022 a poskytnutí dočasné ochrany mnoha uprchlíkům nyní Ukrajinci zaujímají pozici největší menšiny.¹²² Jelikož mnoho Romů odmítá při sčítání lidu uvést romskou národnost ze strachu, že tato informace bude použita proti nim, jak tomu skutečně bylo při opakovaných registracích jejich komunit v letech 1920 až 1950 (viz výše), zůstává skutečný počet romské populace nanejvýš předmětem dohadů.¹²³

Jak bylo popsáno v předchozích částech, komunistický režim násilně usadil Romy, kteří

¹¹⁷ Renata Weinerová, Anticiganismus v České republice: vnímání Romů Čechy v kulturních stereotypch, *Acta Ethnographica Hungarica* 59(1): 211–221, červen 2014

¹¹⁸ Claude Cahn, „The Unseen Powers: Perception, Stigma, and Roma Rights“, *Roma Rights Journal* (European Centre for Roma Rights), 20. listopadu 2007, dostupné na <https://www.errc.org/roma-rights-journal/the-unseen-powers-perception-stigma-and-roma-rights>, přístup 8. března 2026.

¹¹⁹ Více informací o tomto pluralismu naleznete na stránkách týmu pro Romy a kočovníky Rady Evropy, <https://www.coe.int/en/web/roma-and-travellers/gender-equality>, přístup 8. března 2026.

¹²⁰ Minority Rights Group, *Roma in the Czech Republic*, dostupné na <https://minorityrights.org/communities/roma-5/>, přístup 8. března 2026.

¹²¹ Romani people in the Czech Republic, heslo na Wikipedii, https://en.wikipedia.org/wiki/Romani_people_in_the_Czech_Republic, přístup 8. března 2026.

¹²² Více o diskriminačním zacházení s ukrajinskými Romy v České republice po ruské invazi v roce 2022 viz Albert (2025).

¹²³ Claude Cahn, „The Unseen Powers: Perception, Stigma and Roma Rights“, *Roma Rights Journal* (European Roma Rights Centre), 20. listopadu 2007, dostupné na <https://www.errc.org/roma-rights-journal/the-unseen-powers-perception-stigma-and-roma-rights>, přístup 8. března 2026; ačkoli je tento článek téměř 20 let starý, jeho základní předpoklady stále platí.

po generace žili v rozvětvených rodinách, a pokusil se jim vnutit způsob bydlení založený na nukleární rodinné jednotky.¹²⁴ Mnoho romských dětí bylo poté odebráno rodičům a vychováno v ústavní péči, což narušilo předávání kulturních zvyků a romského jazyka. Romové, kteří se po generace živili poskytováním mobilních služeb, jako je kovářství, obchod s koňmi a živá hudební produkce, neměli prakticky jinou možnost než se připojit k proletariátu a vykonávat manuální práci v těžkém průmyslu, včetně nebezpečných těžebních činností. Po přechodu k demokracii a kapitalismu vedlo vyloučení Romů ze vzdělávání, zaměstnání a bydlení, stejně jako násilí ze strany krajní pravice namířené proti nim, k jejich emigraci. Ti, kteří zůstali, se uchýlili ke strategiím, jako je změna příliž zjevně romských příjmení, aby se vyhnuli stigmatizaci a „prošli“ jako neromové.

Česká metropole Praha měla se svými romskými obyvateli vždy sporný vztah. Například za velké požáry v roce 1541 byli kolektivně obviněni právě oni, což vedlo k jejich oficiálnímu vyhnání.¹²⁵ Během holokaustu byli Romové internováni ve čtvrti Ruzyně před svou deportací do Auschwitzu II-Birkenau. V poválečném období směli Romové žít převážně v dělnických čtvrtích Karlín, Smíchov a Žižkov, což vedlo k jejich sociálnímu vyloučení. Po ničivých povodních v roce 2002 urychlila obnova gentrifikaci, zejména v Karlíně, a mnoho Romů bylo z města úplně vytlačeno. Hlavní město je však také domovem mnoha romských organizací občanské společnosti, které se snaží bojovat proti anticiganismu. Veřejnoprávní rozhlasová stanice Český rozhlas vysílá z Prahy po desetiletí pořady věnované Romům a jak Pražské centrum romských dějin, tak Seminář romistiky, který vydává časopis *Romano džaniben*, sídlí na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v hlavním městě. 8. duben, Mezinárodní den Romů, se zde v poslední době slaví stále propracovanějšími hudebními a divadelními produkcemi, včetně vyvěšování romské vlajky místními úřady.

Každoroční týdenní Světový romský festival Khamoro v Praze je v současnosti největším a nejprestižnějším profesionálním festivalem romského umění a kultury na světě.¹²⁶ Festival založili v roce 1999 Džemil a Jelena Silajdžićovi prostřednictvím své neziskové organizace Slovo21 a představuje hudební a další umělecká vystoupení profesionálních romských umělců z celé Evropy (a někdy i ze vzdálenějších míst) na různých místech po celém městě. Manželé festival založili poté, co se setkali s tím, že zvukový technik v Praze odmítl poskytnout své služby, protože kapela, pro kterou měl pracovat, byla romská. Na rozdíl od mnoha menších festivalů pořádaných romskými komunitami po celém světě představuje Khamoro profesionální umělce na vysoké úrovni. Hostil již více než 260 souborů z 33 zemí, včetně Kočani Orkestar ze Severní Makedonie a Mahala Rai Banda z Rumunska. Dnes festival zahrnuje mezinárodní konference o umění, literatuře a

¹²⁴ „Souhrn“, Úřad pro dokumentaci a vyšetřování zločinů komunismu (ÚDV), útvar Policie České republiky (2004), dostupné na <https://policie.gov.cz/soubor/sesit-12-pdf.aspx>, přístup 8. března 2026.

¹²⁵ Milada Horáková, „Romové v České a Slovenské republice“, VÚPSV 2002, dostupné na <https://katalog.vupsv.cz/Fulltext/romani.pdf>, přístup 11. března 2026

¹²⁶ Viz oficiální webové stránky festivalu, <https://www.khamoro.cz/en/about>, přístup 11. března 2026

postavení Romů ve společnosti, stejně jako místní programy pro školy. Festival pravidelně pořádá jedno odpoledne, kdy všichni umělci v kostýmech procházejí historickým centrem Prahy, zastavují se, aby po cestě předvedli čísla, a přilákali diváky na nadcházející vystoupení; dnes se z toho stala velká mediální událost. Mladí lidé, ať už romští nebo neromští, jsou povzbuzováni k účasti v zákulisí, aby se naučili něco o organizaci a produkci akcí. Program představuje umělce romského původu v různých žánrech, jako je klasická hudba inspirovaná romskými motivy, „gypsy jazz“ a hip hop. Neziskový přístup se projevuje i v tom, že je zaručen určitý počet vstupenek, které jsou zdarma poskytovány romským nevládním organizacím po celé zemi, aby se podpořila účast Romů, kteří by si jinak vstupné nemohli dovolit.

Ceny Roma Spirit se konají také v Praze a živě je vysílá veřejnoprávní Česká televize. Jedná se o českou verzi iniciativy, která se stala mezinárodním projektem oceňujícím jednotlivce a organizace za aktivní přínos k začleňování Romů. Ceny „¹²⁷“ vznikly nejprve na Slovensku, kde se každoročně bez přerušení udělují, a první český ročník zahájil v roce 2009 tehdejší ministr pro lidská práva Michael Kocáb. Závodní akci se ujal bývalý prezident Václav Havel, stejně jako komisař EU Vladimír Špidla. Ceny se předávají u příležitosti Mezinárodního dne lidských práv (10. prosince). V letech 2009 až 2015 veřejnost podala více než 800 nominací na jednotlivce, média, a organizace v různých kategoriích, včetně „Činu roku“. Tuto poctu za celoživotní dílo obdrželi jak Eva Davidová, tak Karel Holomek.

Akce Roma Spirit v ČR byla po slavnostním ceremoniálu v roce 2016 ukončena z důvodu finanční nestability a napětí mezi jejími organizátory.¹²⁸ Ročník 2016 se stal příležitostí k protestu proti policejnímu postupu v souvislosti se smrtí člena romské komunity Miroslava Demetera v Žatci v říjnu téhož roku, kdy se objevila obvinění, že civilisté ho mohli napadnout bez policejního zásahu a že se policie vůči němu dopustila brutality; výsledek řešení incidentu ze strany trestního soudnictví byl mnoha Romy vnímán jako justiční omyl, což vedlo k demonstracím hraničícím s nepokojí. Demeter se údajně choval nevyzpytatelně a obtěžoval zákaznice v pizzerii, když ho muži z řad dalších zákazníků brutálně zbili pomocí technik bojových umění; jeden svědek tvrdil, že viděl, jak ho kopali do krku. Místní policie Demetera neochránila a údajně se na jeho zbití podílela během jeho zadržení; krátce nato zemřel. Pitva prokázala, že jeho smrt byla způsobena selháním orgánů v důsledku užívání drog, a případ byl v roce 2017 odložen, a to i přes videozáznam útoku na něj. Stovky Romů se shromáždily, aby uctily Demeterovu památku a protestovaly proti tomu, co považovaly za institucionální rasismus, což vyústilo v napětí, když se na

¹²⁷ Projekt nejprve vznikl pod názvem Gypsy Spirit, poté byl přejmenován na Roma Spirit.

¹²⁸ Kristina Dienstbierová, Romea.cz, „Letošní ročník Roma Spirit v České republice se neuskutečnil. Může za to nedostatek financí a kritika některých Romů“, 21. října 2017, dostupné na <https://romea.cz/cz/domaci/letosni-rocnik-roma-spirit-v-ceske-republice-se-neuskutecni-muze-za-to-nedostatek-financi-a-kritika-nekterych-romu>, přístup 11. března 2026

místě, kde k jeho smrti došlo, objevili pravicoví extremisté.¹²⁹

Ve čtvrtek 27. října 2016 se v Žatci sešlo asi 500 lidí, aby uctili památku romského muže, který zemřel předchozí týden po konfliktu v místní pizzerii. (FOTO: Petr Zewlakk Vrabc, zveřejněno Romea.cz)

V reakci na to několik nominovaných a potenciálních laureátů ceny Roma Spirit, včetně hudebníka Gejzy Horvátha a aktivisty Emila Ščuky, veřejně odmítlo účast na prosincovém slavnostním ceremoniálu na protest proti tomu, jak stát incident vyřešil; ačkoli akce nebyla nijak narušena, její důvěryhodnost byla vážně podkopána. Když nastoupila první Trumpova administrativa, bylo zrušeno financování ceny Roma Spirit ze strany amerického velvyslanectví a v roce 2017 se stáhli další dva sponzoři. Do té doby se i Česká televize stala méně vstřícnou k programům týkajícím se Romů, což ztěžovalo udržení galavečera bez profesionálního a spolehlivého mediálního partnera. Kocáb, který již nebyl ministrem, ale filantropem, jehož nadace byla spolupořadatelem akce, se rozhodl ji dále nesponzorovat. V roce 2025 byl Roma Spirit oživen romskou organizací Romodrom, která uspořádala jeho sedmý český ročník, do kterého bylo přihlášeno rekordních 173 nominací. Doufejme, že si na nějakou dobu znovu vybuduje své místo mezi významnými romskými akcemi v Praze.

V Středočeském kraji obecně jsou Romové přítomni již po staletí, kočovali a provozovali své řemeslo mezi Prahou a dalšími průmyslovými a venkovskými centry.¹³⁰ Zápisy zmiňují přítomnost Romů zde již v roce 1399, kdy se předpokládá, že sem poprvé přišli přes

¹²⁹ Viz Albert (2025), s. 38

¹³⁰ Viz průvodce stálou expozicí Příběh Romů v Muzeu romské kultury, dostupný na <https://www.rommuz.cz/file/other/skoly-a-deti/Materialy-ke-stazeni/Pruvoce%20EN%20online.pdf>, přístup 11. března 2026

Balkán. V poválečném období se Romové ze Slovenska stěhovali do Kladna, Kolína a Příbramu jako průmysloví dělníci, a tato města se pak stala významnými centry života romské komunity. Díla renomovaného romského umělce Rudolfa Dzurka (viz níže), který přetvářel odpad ze sklářské výroby na umělecká díla, jsou příkladem kreativní reakce Romů na podmínky proletarizace.

Jihomoravský kraj má v kulturní historii Romů jedinečný význam.¹³¹ Jeho hlavní město, Brno, je historickým centrem romské inteligence a sociálního vzestupu na českých zemích. Od 17. století se rodina Holomeků usadila v Nesovicích a Strážnici, poté v 19. století na okraji Brna, zejména v Černovicích. V poválečném období se do Brna přestěhovali slovenští Romové jako průmysloví dělníci, čímž se město proměnilo v centrum romského politického hnutí během komunismu, jak je popsáno výše. Český svaz Cikánů-Romů měl sídlo v Brně, stejně jako dnes Muzeum romské kultury, které se nachází ve čtvrti pejorativně nazývané „brněnský Bronx“. Chudinská čtvrť kolem Bratislavské ulice je centrem romského života a každoročně se zde koná mnoho kulturních akcí. V Brně sídlí také romská mediální produkční společnost TUKE.TV a vychází zde dvoutýdeník *Romano hangos*.

V Moravskoslezském kraji je romská kulturní historie téměř výlučně propojena s průmyslovou revolucí, která s sebou přinesla jejich nucenou proletarizaci v hutnictví a těžebním průmyslu.¹³² Na konci 19. a počátku 20. století přitahovala uhelná pánev Ostrava-Karviná romskou pracovní sílu z celého Rakousko-Uherska, přičemž se Romové usazovali na okrajích Bohumína a Ostravy. V poválečném období komunisté aktivně verbovali Romy z východního Slovenska k práci v uhelných dolech a ocelárnách v Ostravě-Vítkovicích, čímž vznikla jedna z nejvyšších koncentrací Romů v Československu. Ostrava se stala centrem romské městské kultury, kde se Romové integrovali do proletariátu, ale zachovali si svůj vlastní jazyk a hudební tradice. Romové zde byli neúměrně zasaženi uzavřením těžkého průmyslu po roce 1989; vysoká nezaměstnanost vedla k vzniku romských ghett v městských částech Ostrava-Hrušov a Ostrava-Přívoz. Kromě toho, že je tento region hlavním místem romského aktivismu proti segregovaným školám a nucené sterilizaci (viz výše), je také známý svými romskými hudebníky, zejména v žánrech jazzu a tradiční romské lidové hudby.

V Ústeckém kraji v severních Čechách formovala romskou kulturní historii průmyslová

¹³¹ Článek o hnutí za občanská práva Romů v českých zemích, RomArchive, dostupný na <https://www.romarchive.eu/en/roma-civil-rights-movement/roma-czech-lands/>, přístup 11. března 2026

¹³² Helena Sadílková, "Chapter 11: The Postwar Migration of Romani Families from Slovakia to the Bohemian Lands: A Complex Legacy of War and Genocide in Czechoslovakia." In *Jewish and Romani Families in the Holocaust and Its Aftermath*, edited by Eliyana R. Adler and Kateřina Čapková, pp. 190–218. New Brunswick: Rutgers University Press, 2020

migrace, poválečné přesídlení, a pokračující boj proti segregaci.¹³³ Když byli po druhé světové válce z regionu vyhnáni etničtí Němci, komunisté motivovali Romy z východního Slovenska aby se sem přestěhovali jako manuální pracovní síla do chemických závodů, uhelných dolů, a skláren. V Chomutově, Mostě a krajském městě Ústí nad Labem byli Romové během socialismu součástí páteře těžkého průmyslu a spoluvytvářeli specifickou městskou kulturu, která vznikla v kontextu továrního života a státem poskytovaného bydlení. Na konci 70. let vybudoval režim v Mostě sídliště Chánov jako „vzor“ socialistického bydlení, místo toho se však stalo symbolem nucené asimilace Romů a jejich geografické izolace, jelikož „odchod bílých“ z něj učinil segregovaný prostor. Architektura jeho montovaných budov a opuštění státem po roce 1989 vedly k tomu, že se stalo jedním z nejznámějších romských ghett ve střední Evropě, které je v myslích mnoha Čechů a Slováků synonymem pro antitsigánské stereotypy. Jinde v regionu se instalace keramické zdi, která měla zabránit neromům v pohledu na místní Romy v Ústí nad Labem v 90. letech, stala mezinárodním skandálem (viz výše). Většina pokusů o antitsigánské pogromy v letech 2011–2013 se odehrála v tomto regionu, stejně jako smrt Miroslava Demetera v roce 2016 (viz výše) a smrt Stanislava Tomáše v policejní vazbě v roce 2021, což znamená, že region je známý grassrootsovou, neformální romskou mobilizací; zdejší organizace Konexe čelí anticiganismu oslavami romské kulturní hrdosti.

V Jihočeském kraji byla kulturní historie Romů ovlivněna tím, že tato oblast sloužila jako tranzitní bod pro cestování mezi Rakouskem a Bavorskem i po českých zemích.¹³⁴ V 18. století se Romové žijící na cestách stali nedílnou součástí krajiny a poskytovali služby v oblasti kovářství, obchodu s koňmi a živých hudebních vystoupení. Zejména odlehlé venkovské vesnice se spoléhaly na mobilní služby romských řemeslníků. Během protektorátu se zde nacházel koncentrační tábor Lety. V poválečném období se sem přestěhovali slovenští Romové, aby pracovali v průmyslových městech, jako jsou České Budějovice, Strakonice a Tábor. Romové zde přešli k manuální práci v lesnictví i v těžkém průmyslu. Stále zde existuje silná tradice romských živých vystoupení tradiční romské lidové hudby, přičemž komunitní festivaly se konají v Českém Krumlově a Větrní. Místní Romové jsou zde také silně katoličtí a účastní se každoročních regionálních poutí.

V moravském Olomouckém kraji je kulturní historie Romů definována hlubokými kořeny v zemědělském hospodářství hanácké oblasti, kde byli více integrováni než v

¹³³ Nejnovější výzkum týkající se konkrétně segregace ve vzdělávání najdete v dokumentu Open Society European Policy Institute a Open Society Justice Initiative, *The Persistence of Segregation of Roma Students in the Czech Republic Submission to the European Commission*, 13. června 2022, dostupném na <https://www.justiceinitiative.org/uploads/082c893e-836b-412b-a0f7-92e2160f23ef/The-Persistence-of-Segregation-of-Roma-Students-in-the-Czech-Republic.pdf>, přístup 11. března 2026

¹³⁴ Josef Grulich, „Migration of the South Bohemian Population Before and After the Thirty Years War“, 2014, in James R. Palmittessa (ed.), *Between Lipany and White Mountain. Essays in Late Medieval and Early Modern Bohemian History in Modern Czech Scholarship*, Leiden-Boston.

pohraničních oblastech.¹³⁵ Romové poskytovali služby pojízdného kovářství a obchodu s koňmi a vykonávali sezónní zemědělské práce, přičemž cestovali mezi hanáckými nížinami a Jeseníky. Romové se trvale usadili na okrajích měst, jako jsou Kojetín a Prostějov, dlouho před snahami o nucenou sedentarizaci ve 20. století. Malý počet původních moravských romských rodin zde přežil holokaust, čímž zajistil kulturní kontinuitu, která byla například v Čechách téměř zcela ztracena. Po druhé světové válce se Romové ze Slovenska přestěhovali za manuální práci do Olomouce, kde byly hlavními odvětvími potravinářství a textilní průmysl, a pracovali také v těžkém strojírenství v Přerově. Po roce 1989 se Přerov proslavil prostorovou segregací Romů soustředěných v soukromých ubytovnách v okolí nádraží, které jsou špatně udržované. V roce 1995 zavraždili neonacisté v Žďáru nad Sázavou romského muže Tibora Berkiho a v Přerově se konalo mnoho protiromských veřejných demonstrací a pokusů o pogromy, na které místní Romové reagovali vlastním aktivismem.¹³⁶ V krajském městě Olomouci sídlí Palackého univerzita, významné centrum romistiky, které dokumentuje jazyk místních Romů a zaznamenává jejich ústní historii. Každoroční festival Romani Gili v Olomouci oslavuje tradiční romský tanec a moravský styl tradiční romské hudby.

Plzeňský kraj v západních Čechách byl pro Romy po staletí klíčový díky své blízkosti k Bavorsku a prosperujícím obchodním cestám, které jím procházely.¹³⁷ Romské rodiny se integrovaly do venkovského hospodářství poskytováním mobilních služeb jako kováři, brusiči nožů, obchodníci s koňmi, kotláři a hudebníci. Působily mimo cechy usazených řemeslníků v městských centrech a konkurovaly jim. V poválečném období zde byl rozhodujícím momentem registrace a nucené usídlení Romů po zákazu kočovníctví z roku 1958. Romové byli násilně usazeni na průmyslových předměstích krajského města Plzně, v nedalekých průmyslových městech nebo v blízkosti dolů. Výsledkem bylo rozbití rozvětvených rodin. Mnoho Romů ze Slovenska se sem po válce přestěhovalo, aby poskytovali manuální práci v Škodovně, hlavním výrobcí automobilů a zbraní. Vznikly tak romské čtvrti, kde se romské zvyky mísily s místní proletářskou městskou kulturou, zejména v Rokycanech. Dnes je tento region centrem romské hudby, kde se konají místní festivaly s romskými umělci různých žánrů, kteří sem přijíždějí i ze Slovenska. Západočeská univerzita v Plzni je další institucí, která dokumentuje tuto místní historii; její archeologické pracoviště také provedlo zásadní vykopávky v areálu koncentračního tábora Lety v sousedním Jižním Čechách.¹³⁸

¹³⁵ Eva Davidová, *Romano drom – Cesty Romů: 1945–1990: Změny v postavení a způsobu života Romů v Čechách, na Moravě a na Slovensku*, Palackého univerzita v Olomouci, 1995

¹³⁶ Human Rights Watch, „Romové v České republice: Cizinci ve vlastní zemi“, červen 1996, sv. 8, č. 11 (D), dostupné na <https://www.hrw.org/reports/1996/Czech.htm>, přístup 11. března 2026

¹³⁷ Eva Davidová, *Romano drom – Cesty Romů: 1945–1990: Změny v postavení a způsobu života Romů v Čechách, na Moravě a na Slovensku*, Palackého univerzita v Olomouci, 1995, s. 11–12

¹³⁸ Webové stránky Památníku holokaustu Romů a Sintů v Čechách v Letách u Písku, záznam o archeologickém průzkumu, dostupné na: <https://www.rommuz.cz/en/lety-u-pisku/history/archaeological-survey/#:~:text=Od%20srpna%202019%2C%20archeologický.Výsledky%20průzkumu>, přístup 11. března 2026

V moravském Zlínském kraji zahrnuje romská kulturní historie rozsáhlé rané osídlení, zejména na hranicích se Slovenskem.¹³⁹ V roce 1698 například šlechtici poblíž Uherského Brodu oficiálně osvobodili rodinu Danielů od proticikánských zákazů, aby mohli využívat jejich kovářské služby. Romové se usadili také v okolí Valašského Meziříčí již v 18. století a poskytovali kovářské služby zemědělcům v oblasti známé jako Valašsko. Zachoval se zde jejich specifický moravský romský dialekt a výše popsany jedinečný moravský romský hudební styl. Malý, ale významný počet místních Romů přežil holocaust, zachoval místní tradice a stal se po válce důležitým zdrojem ústní historie. V té době se Romové z východního Slovenska přestěhovali také do měst Vsetín a krajského města Zlín, sídla obuvnické značky Baťa a gumárenského průmyslu, jak se projevoval přechod od poskytování mobilních služeb Romy ve venkovských oblastech k jejich proletarizaci. Romská kultura je zde dnes silně ovlivněna místní valašskou kulturou, kde cimbál a housle hrají ústřední roli v tradiční hudební produkci.

V oblasti, která dnes tvoří Hradecký kraj ve východních Čechách, se Romové pohybovali po obchodních cestách mezi středními Čechami a územím, které historicky tvořilo hranici s Pruskem a dnes je hranicí s Polskem.¹⁴⁰ Poskytovali služby v oblasti obchodu s koňmi a sezónní zemědělské práce v okolí řeky Labe a žili na cestách až do své nucené usazení v polovině 20. století. Hlavní město regionu Hradec Králové a města jako Náchod a Trutnov přitahovaly v poválečném období Romy ze Slovenska jako manuální pracovní sílu do těžkého strojírenství, gumárenského a textilního průmyslu. Od 60. let byli Romové přesídlováni do panelových domů, což narušilo jejich tradiční způsob života v rozšířených rodinách a podnítilo je k přijetí „ické“ identity „socialistických dělníků“, pro něž bylo lepší nepředávat romský jazyk svým potomkům. Nejznámější kapelou z tohoto regionu je Terne Čhave („Mladí kluci“ v romštině), která působí od roku 1988 a hraje směsici tradiční romské lidové hudby s latinskými rytmy a rock'n'rollem (styl nazývaný v češtině „Rom'n'roll“). Po přestávce v 90. letech způsobené vlivem sílícího skinheadského hnutí se skupina v roce 2000 znovu dala dohromady a zaznamenala úspěchy jak doma, tak na světových hudebních festivalech v zahraničí.¹⁴¹

¹³⁹ Viz průvodce stálou výstavou Příběh Romů v Muzeu romské kultury, dostupný na <https://www.rommuz.cz/file/other/skoly-a-deti/Materialy-ke-stazeni/Pruvoce%20EN%20online.pdf>, přístup 11. března 2026

¹⁴⁰ Informační listy Rady Evropy o romské historii, list o střední Evropě, dostupné na: <https://rm.coe.int/central-europe-factsheets-on-romani-history/16808b19c7#:~:text=for%20the%20Czech%20lands%2C%20it,then%20closely%20Hungary-related%20Croatia>, přístup 11. března 2026

¹⁴¹ Záznam o Terne Čhave na Czechmusic.net, dostupný na <https://www.czechmusic.net/band.php?id=700-Terne-Chave>, přístup 21. března 2026

Terne Čhave (FOTO: Dušan Svíba)

V pardubickém kraji v Čechách, považovaném za bránu na Moravu, začala kulturní historie Romů s kočovnými řemeslníky a obchodníky, kteří obsluhovali zemědělské srdce v okolí řeky Labe a poskytovali služby obchodu s koňmi a opravy hrnců na tržních jarmarcích v regionu.¹⁴² Romové se začali usazovat v Chrudimi na konci¹⁹století, žili na okraji města a pracovali jako zemědělství nádeníci. Po druhé světové válce byl region znovu osídlen Romy ze Slovenska v České Třebové a v krajském městě Pardubicích, které byly klíčovými centry průmyslu a dopravy. Romští muži byli zaměstnáni v strojírenských závodech v Chrudimi a Vysokém Mýtě a ve velkých chemických závodech Explosia/Synthesia v Semtíně, čímž se proměnili v generaci proletářských Romů, kteří se během komunismu více integrovali do městské dělnické třídy. Zákaz kočování z roku 1958 těžce zasáhl ty Romy, kteří v této oblasti stále žili na cestách, a donutil je přestěhovat se do státěm přidělených bytů v Pardubicích a Svitavách, čímž narušil jejich životní styl založený na rozšířené rodině. V dnešních Pardubicích žijí Romové v několika specifických čtvrtích; ačkoli nejsou tak vyloučeni jako Romové žijící dále na severu, při hledání bydlení čelí problémům se sociálním vyloučením a diskriminací souvisejícími s dluhy. Iniciativy vedené Romy se snaží začlenit romské děti do běžného školního systému, aby tak čelily jejich dřívějšímu odsouvání do „speciálních škol“. Podskupina romů Vlax zde přísně dodržuje své vlastní kulturní zákony a mluví zvláštním romským dialektem. První česká vládní zmocněnkyně pro záležitosti romské menšiny, Lucie Fuková, pochází z Pardubic.

¹⁴² Historický význam obchodu s koňmi pro Pardubice je popsán v tomto záznamu na oficiálních stránkách města: <https://pardubice.eu/en/history-of-pardubice>, přístup 11. března 2026

V kraji Vysočina byla kulturní historie Romů ovlivněna geografíí vrchoviny a úlohou tohoto prostoru jako další brány mezi Čechami a Moravou.¹⁴³ Díky členitému terénu je zde industrializace ve srovnání s územími dále na severu sporadická a Romové se zde věnovali kočovnému řemeslu mnohem déle než jinde. Tito „horský Romové“ nabízeli mobilní sezónní služby, jako bylo řezání dřeva na otop, opravy kuchyňského nádobí a pletení košů na prodej. Romové se usadili na okraji Jihlavy a Pelhřímova, kde sloužili jako místní kováři pro rolníky. Na hranici tohoto regionu a jižní Moravy se během protektorátu nacházel koncentrační tábor Hodonín a právě v tomto regionu se Josef Serinek připojil k partyzánům (viz níže). V poválečném období se Romové ze Slovenska stěhovali do Havlíčkova Brodu, aby pracovali v textilních továrnách, a do krajského města Jihlavy, aby pracovali v motorárnách Motorpal. Zákaz kočování z roku 1958 zde Romy výrazně zasáhl, když je násilně usadil do městských bytů a narušil jejich způsob života v rozšířených rodinách. Centrem romského života v regionu je dnes Jihlava, a to díky občanskému aktivismu a kulturním akcím, zejména těm zaměřeným na romskou mládež. Tradiční moravská lidová hudba se zde mísí se současným „Rompopem“. Na rozdíl od velkých ghett dále na severu jsou Romové v tomto regionu více rozptýleni a je jich méně.

Kulturní historie Romů v Libereckém kraji v severních Čechách byla, jak je popsáno v předchozích částech, výrazně ovlivněna nacistickou okupací.¹⁴⁴ V poválečném období stát najímal Romy ze Slovenska jako manuální pracovní sílu do místního průmyslu. Tito Romové se usadili v krajském městě Liberci, v Jablonci nad Nisou, a v Novém Borě, kde pracovali ve sklářství a šperkařství, procházeli proletarizací a přizpůsobovali své tradice architektuře a životnímu stylu horských měst. Zákaz kočovnictví z roku 1958 přinutil Romy, kteří v Jizerských horách stále žili kočovným způsobem, k usazení. Od 70. let byli Romové přesídlováni z historických center měst do sídlišť z prefabrikovaných budov, jako je například Kunratická v Liberci. Cenou, kterou Romové zaplatili za přístup k modernějšímu vybavení v takovém bydlení, byla jejich sociální a prostorová marginalizace, která přetrvává dodnes. Tento region je významným centrem romské hudby, a to jak tradiční lidové hudby s dechovými nástroji, tak i současného „Rompopu“. Jablonec nad Nisou byl kdysi proslulý vlivnými romskými hudebníky, kteří hráli tradiční východoslovenskou romskou hudbu „ “ na moderní nástroje. Ve městech Hrádek nad Nisou a zejména v Tanvaldu jsou romské komunity „¹⁴⁵ “ sociálně vyloučeny, ale místní

¹⁴³ Viz oficiální webové stránky Kraje Vysočina, dostupné na: <https://www.vysocina.eu/en/the-vysocina-region>, přístup 11. března 2026

¹⁴⁴ Livia Gershon, Smithsonian Magazine, „Remnants of Concentration Camp Used to Imprison Roma Found in Czech Republic“, 13. listopadu 2020, dostupné na <https://www.smithsonianmag.com/smart-news/czech-archaeologists-find-remains-concentration-camp-roma-180976294/#:~:text=Všech%20více%20než%20130%20osob%20bylo%20ubytováno%20v%20nedalekém%20Kr%C3%A1lov%C5%AFv%20H%C3%A1ji>, přístup 11. března 2026

¹⁴⁵ Smrtelné zastřelení jednoho Romského muže a zranění druhého ne-Romským mužem v roce 2012 a selhání řádného stíhání tohoto zločinu, který byl posouzen jako sebeobrana, zachytil dokumentární film „Život a smrt v Tanvaldu“ (2013). Viz ČTK (2012), „Zastřelení Roma v Tanvaldu bylo podle státního zástupce nutnou sebeobranou“, Romea.cz, 18. června 2012; Jarmila Balážová, (2013), „Život a smrt v Tanvaldu získal cenu filmového festivalu Finále“,

romský aktivismus podporuje romskou identitu prostřednictvím festivalů, do nichž se zapojuje romská mládež.

Kulturní historii Romů v Karlovarském kraji definuje silná přítomnost podskupiny Oláštích Romů.¹⁴⁶ Po druhé světové válce sem směřovali Romové z východního Slovenska, najímaní k těžbě hnědého uhlí v Sokolovském uhelném revíru a k práci v těžkém průmyslu v Chebu a v hlavním městě Karlových Varech. Romové se silně soustředili v Chodově, Jáchymově a Sokolově. Vlaxští Romové si zde zachovali uzavřenější sociální strukturu, včetně vlastních tradičních soudů (*Kris*), kde starší řeší spory v komunitě. Vlaxský romský dialekt se zde zachoval lépe než jinde. V lázeňských městech Františkovy Lázně, Karlovy Vary a Mariánské Lázně pracují Romové v zákulisí ve službách a cestovním ruchu, i když jsou v podstatě vyloučeni z bydlení v centrech těchto měst. Karlovy Vary mají také dlouholetou tradici restaurací, které zaměstnávají romské hudebníky, přičemž soubory a zejména houslisté hrají jak tradiční romskou hudbu, tak mezinárodní „evergreeny“ a jazzové standardy. Úpadek těžebního průmyslu po roce 1989 vedl k sociálnímu vyloučení Romů v Rotavě a Sokolově, kde romský aktivismus reaguje na mezietnické sociální napětí.

A konečně, historie Sintů¹⁴⁷ v České republice se ubírala odlišnou cestou než u širší romské populace. Začali se usazovat na českých územích v 15. století a vyvinuli kulturu jedinečně ovlivněnou německými zvyky a německým jazykem. Byli známí jako řemeslníci, cirkusoví umělci a potulní hudebníci. Mnozí se v 19. století usadili v Čechách, kde vystupovali jako baviči v Liberci a Praze a provozovali drobné živnosti. Poté, co byli během holokaustu zdecimováni, těch pár, kteří přežili, často upřednostňovalo asimilaci nebo skrývání své sintske identity. Komunistický režim je neuznával a hromadně je zařazoval k Romům pod označením „Cikáni“. Od roku 1989 se jejich historie odlišuje od historie Romů a aktivisté z řad Sintů zdůrazňují své specifické česko-německé dědictví. Sintska kultura je nejviditelnější ve stylu hudby „gypsy jazz“ a „gypsy swing“, hrané výhradně na kytaru, s živými vystoupeními, která se v Praze konají pravidelně dodnes.

Romea.cz, 29. dubna 2013; Zdeněk Ryšavý (2013), „Patrik Tatar dostal dva roky vězení za výtržnictví kvůli incidentu, při kterém byl zastřelen jeho bratr“, Romea.cz, 20. listopadu 2013

¹⁴⁶ Marcol, Michael. *Protiromské protesty v České republice: Radikalizace jako hnací síla romské komunity?* Diplomová práce. Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Ústav politických studií, Katedra mezinárodních vztahů, 2022, s. 13, dostupné na <https://dspace.cuni.cz/handle/20.500.11956/177521>, přístup 11. března 2026.

¹⁴⁷ Sinti jsou romská podskupina spjatá s německy mluvícími částmi Evropy.

Umění a romský odpor

Kromě jiných cílů se umělci Romského původu v České republice snaží zpochybňovat a odhalovat dlouhodobé anticigánské zkreslené představy o svých komunitách, které panují ve společnosti. Diskriminaci, kterou tito umělci osobně zažívají, zpracovávají tak, že vytvářejí nové obrazy Romů, kteří jsou protagonisty svých vlastních příběhů, a narušují tak neměnnou povahu škodlivých anticigánských stereotypů. Asimilační politiky a tlaky, které Romy problematizují jako skvrnu na společnosti, jsou proto vyvraceny prostřednictvím jejich literatury, hudby, divadelních inscenací a výtvarného umění.

V 50. letech minulého století někteří vlivní neromští badatelé Romského jazyka, kteří radili úřadům, tvrdili, že literární romština neexistuje a že by se nemělo usilovat o její rozvoj a standardizaci, a to ani za účelem indoktrinace Romů.¹⁴⁸ V reakci na to lingvistka Milena Hübschmannová (1933–2005), zakladatelka romistiky na Karlově univerzitě, podporovala romské autory, aby se bránili asimilaci tím, že budou psát v romštině. Od roku 2012 nezávislé neziskové nakladatelství KHER, založené studenty z jejího programu, výhradně propaguje romskou literaturu a usiluje o její začlenění do hlavního proudu. Značnou část jejich práce tvoří dokumentace holokaustu, odbojového hnutí, příběhů násilně sterilizovaných romských žen a dalších historických událostí. Zpočátku vydávalo nakladatelství KHER pouze e-knihy, ale od roku 2018 přešlo k produkci kvalitních tištěných knih v dvojjazyčných českých a romských edicích. Autoři pořádají autorská čtení, mimo jiné během každoročního festivalu Khamoro a Pražského knižního veletrhu, aby propagovali svá díla, mezi nimiž jsou dětské knihy, současná beletrie a memoáry. V jejich katalogu najdeme Tera Fabiánovou, Ilonu Ferkovou a překlady romských autorů ze zemí mimo Český národ, jako je finský umělec a autor Kale Kiba Lumberg.

Romská tradice vyprávění příběhů zvaná *paramisi* zahrnuje předávání bajek, pohádek, legend, a podobenství, které slouží jak k zábavě, tak k ustavení morálních norem.¹⁴⁹ Historicky se vyprávěly večer v rámci formálních setkání; při předvádění mimo domov před většími skupinami všech věkových kategorií byli vypravěči obvykle muži, zatímco doma je dětem vyprávěly většinou ženy. Čerpají z fantazie jednotlivého vypravěče i z tradice a vyprávějí o mezilidských vztazích, duchovním světě a hodnotách. Hübschmannová a další badatelé pořídili zvukové nahrávky stovek takových ústních předání a vydali je ve sbírkách. Romští autoři jako Dezider Banga, Jan Berky-Luborecký a Elena Lacková adaptovali *paramisi* do knih pro dospělé i děti. Probíhají snahy o jejich zařazení do školních osnov jako prostředku k přiblížení romské kultury a filozofie budoucím generacím.

¹⁴⁸ Donert, s. 150

¹⁴⁹ Informační list o romské ústní literatuře, Rada Evropy, dostupný na adrese <https://rm.coe.int/factsheets-on-romani-literature-1-0-oral-literature/1680aac50d>, přístup 11. března 2026.

Patrik Banga, v současnosti nejvýznamnější Romský spisovatel v České republice, je také novinářem a hudebníkem.¹⁵⁰ Nejznámější je díky svému oceněnému debutu z roku 2022, napsanému v češtině, *Skutečná cesta ven* (¹⁵¹), který je vzpomínkou na jeho osobní úspěch a zachycuje českou a romskou společnost v 90. letech. Popisuje v něm své dětství v pražské čtvrti Žižkov, své zkušenosti s anticiganismem, policejní brutalitou a sociálním vyloučením a také to, jak se stal novinářem. Je prvním Romským držitelem ceny Magnesia Litera za debut roku (2023). Vydal také knižní rozhovor se slepým romským hudebníkem Mário Bihárim a přispěl povídkami, včetně těch pro děti, do antologií. Recenzenti popisují jeho psaní jako autentické, upřímné a nekompromisní, přičemž jeho memoáry představují jedinečný záznam o části Prahy, která již neexistuje. Stylisticky je popisován jako přístupný, často oslovuje čtenáře přímo a používá slang. Mezi jeho témata patří střet mezi touhou po integraci a tradiční romskou kulturou, hledání individuality v segregovaném systému a boj proti zaškátulkování ostatními. Vydává ho nakladatelství KHER a Nakladatelství Host; kniha *Skutečná cesta ven* byla dosud přeložena do arabštiny, angličtiny, němčiny a italštiny.

¹⁵⁰ Záznam o Patriku Bangovi, Literární agentura Dana Blatná,

<https://www.dbagency.cz/index.php?pg=authors&id=68#:~:text=Patrik%20Banga%20je%20novinář,Way%20Out%20/%20Skute%C4%8Dn%C3%A1%20cesta%20ven>, přístup 11. března 2026.

¹⁵¹ Název této autobiografie odkazuje na celovečerní film z roku 2014 s názvem *Cesta ven*, ve kterém byla do role Romské matky bojující proti anticiganismu obsazena Klaudia Dudová, Romská žena, která nikdy neabsolvovala herecké vzdělání. Film získal cenu za nejlepší film a dalších šest cen Českého lva a byl promítán na festivalu v Cannes. Vedlejší dějová linie filmu, v níž Romská prostitutka plánuje okrást klienta, byla považována za příliš senzacechtivou.

Patrik Banga při autogramiádě, 2025 (FOTO: Jolana Havelková)

Zde není dostatek prostoru, aby bylo možné dostatečně ocenit texty romských písní jako formu odporu na českém území. Výše byl zmíněn příklad romských vězňů v Auschwitz-Birkenau, kteří vytvářeli, uchovávali a předávali texty o svém utrpení, a zde je třeba zmínit ještě jeden symbolický příklad, a to píseň z roku 1987 „Šunen Roma so pes kerel, kajso hiros ma domuken“ od kapely Čercheň z Rokycan.¹⁵² Hudebně se jejich tvorba vyznačuje latinskými rytmy, tříhlasými harmoniemi a zesílenými kytarami. Mnohé z jejich protestních písní napsali Katka Miková a Štefan Miko. Píseň, nahraná v době, kdy bylo protestovat proti praktikám státu nebezpečné, vyzývá romské ženy k odporu proti sterilizaci, jak lze vyvodit ze zmínky o částce peněz, která byla v té době nabízena jako pobídka k tomuto konkrétnímu zákroku:

*Šunen, Roma, so pes kerel / Poslouchejte, Romové, co se děje,
kajso hiros ma domuken / už to dál nesneseme,
yoy, ma domuken ajsi bida, / ach, nedovolte tu hrůzu,
te lel Romňen tel o čura. / romských žen pod nožem.*

*Duj ezera rozkeraha / Dva tisíce [korun] se rychle utratí
aver Roma on užona / ale už se žádné Romy nenarodí,
yoy, ma domuken tumen oda, / ach, nedopustte takovou hrůzu*

¹⁵² Viková, L. 2019. Šunen Roma, so pes kerel, kajso hiros ma domuken / Pocta skupině Čercheň z Rokycan. *Romano džaniben* 26 (2): 231–238.

kaj le čhaven te murdaren. / jako vražda dětí.

*Na kamen, kaj te uluvas, / Jestli zabrání Romům v narození,
frima Roma adaj ena, / pak tu bude méně Romů,
yoy, ma šunen tumen le rajen, / ach, neposlouchejte ty pány
mi jel tumen the deš čhave. / měj deset dětí, jestli to zvládneš!¹⁵³*

Romská autorka Ilona Ferková pochází rovněž z Rokycan a jejím prvním vydaným dílem byla sbírka povídek *Mosard'a peske o živipen anglo love* [Zničila si život kvůli penězům], kde titulní povídka byla rovněž o nucené sterilizaci romských žen.¹⁵⁴ V roce 2025 vydalo nakladatelství KHER další sbírku povídek na toto téma od různých autorů s názvem *Podphandle mašličkenca – Podvázané mašličkami*.

Ve výtvarném umění je známý renomovaný romský samouk Rudolf Dzurko (1941–2013) svými pestrobarevnými obrazy z drčeného skla, pro které používal jedinečnou, patentovanou techniku, která mu v českém umění vynesla slávu.¹⁵⁵ Dzurko pracoval v továrnách na výrobu skla a skleněný odpad recykloval do děl připomínajících mozaiky tím, že na skleněné desky lepil kousky barevného skla. Vytvářel také sochy z pískovce a dřeva. Tématem jeho tvorby byla romská zkušenost, například historické události, včetně vztahu Romů k Indii, hudebníků a hudby. Kritizoval zacházení komunistického režimu s Romy, nejvýrazněji ve svém obraze „Děbel (komunisté) vzal cikánovi housle“. Mezi jeho motivy patří zobrazení smrti (kostry a lebky), ženská postava, cesty a stromy, symbolizující paměť. Ve své monografii z roku 2002 „I Do Not Make Art“ uvedl, že svá díla vytváří prostě pro radost. Jeho díla jsou uložena v Národní galerii v Praze, v Muzeu romské kultury a v Severočeské galerii výtvarného umění. Regionálně vystavoval v Městské galerii Vlastimila Rady v Železném Brodu (Liberecký kraj).

Romských hudebníků z České republiky je příliš mnoho, než aby je bylo možné zde popsat s takovou podrobností, jakou si zaslouží, a tak bude muset stačit několik příkladů hudebníků minulosti i současnosti. Radek Banga (alias Gipsy) je významný aktivista, autor, rapper a písničkář, který působí jako hudebník a interpret od svých 13 let, zejména v žánrech hip-hop a pop.¹⁵⁶ Jako frontman vlivné kapely Gipsy.cz spojil ve svém hitu „Romano Hip-Hop“ hip-hop s tradiční romskou hudbou. V roce 2007 působil jako

¹⁵³ Tamtéž.

¹⁵⁴ Ilona Ferková, *Mosard'a peske o živipen anglo love*, (Romaňi čhib, 1992), viz Radiožurnál, O roma vakeren, „Spisovatelka Ilona Ferková si dlouho neuměla představit, že se dá psát romsky“, 3. června 2017, dostupné na <https://radiozurnal.rozhlas.cz/spisovatelka-ilona-ferkova-si-dlouho-neumela-predstavit-ze-se-da-psat-romsky-8106597#:~:text=Spisovatelka%20Ilona%20Ferkov%C3%A1%20si%20dlouho,se%20d%C3%A1%20ps%C3%A1t%20romsky%20%7C%20Radio%C5%BEurn%C3%A1l,pr%C3%BDstup%2011.%20b%C3%A9zrna%202026.>

¹⁵⁵ Severočeská galerie výtvarného umění v Litoměřicích, „Rudolf Dzurko: Jako celej život“, 19. listopadu 2025, dostupné na <https://www.galerie-ltm.cz/2025/11/19/rudolf-dzurko-jako-celej-zivot/?v=9c049173fad5>, přístup 11. března 2026

¹⁵⁶ Aspen Institute Central Europe, záznam o Radku Bangovi, dostupný na <https://www.aspeninstitutece.org/people/profile/radek-banga/>, přístup 11. března 2026

velvyslanec Evropského roku rovných příležitostí pro všechny. Gipsy.cz byla první skupinou z České republiky, která v roce 2007 vystoupila na renomovaném hudebním festivalu Glastonbury ve Velké Británii, a v roce 2009 reprezentovala zemi v soutěži Eurovision Song Contest. Banga, který také napsal hity pro české popové zpěváky, jako jsou Karel Gott a Hana Zagorová, se v roce 2021 vydal na sólovou dráhu. Dlouhodobě čerpá ze svých osobních zkušeností s přežitím domácího násilí a chudoby, aby inspiroval ostatní. Jeho autobiografie s názvem *(Ne)pošli to dál*, vydaná v roce 2021, zachycuje jak jeho cestu k úspěchu, tak i jeho trauma. Již více než deset let vede motivační program, v rámci kterého hovoří s romskými i neromskými školáky o tom, jak se vyhnout drogám, překonávat překážky a předcházet šikaně. Když v roce 2016 ocenění České slavíkovy ceny pro populární hudbu poctilo neonacistickou kapelu Ortel, protestoval během televizního přenosu z hlediště a následně byl vystaven protiromskému obtěžování, včetně výhrůžek smrtí, na internetu; v roce 2017 mu byla udělena Cena Františka Kriegel za občanskou odvahu.¹⁵⁷ Jeho veřejná vystoupení a práce nebyly v poslední době vždy dobře přijímány samotnou romskou komunitou; členové jeho rodiny veřejně protestovali proti jeho popisu jejich rodinného života v autobiografii a kritizovali ho také členové občanské společnosti z Rady vlády České republiky pro záležitosti romské menšiny za nešikovně formulované generalizace o Romech, které pronesl v televizním rozhovoru.

Jan Bendig je romský zpěvák, který se poprvé proslavil v roce 2009 jako finalista první řady televizní soutěže *Česko-slovenská SuperStar*, kde se umístil na čtvrtém místě. Prosadil se jako sólový zpěvák s repertoárem v češtině, angličtině a romštině a podílel se jak na zpěvu, tak na dabingu českých verzí filmů od Disneyho. Jeho styl kombinuje pop s R&B a tradičními romskými prvky a v rámci propagace svých alb vystupoval jako hlavní hvězda na stadionových koncertech v Praze. Je stálou součástí filmového, sociálního a televizního světa, kde vytvořil a hraje v českém online seriálu *Ďábelské cikánky* v roli Olivie, která sklídila smíšené reakce v romské komunitě. V roce 2023 se zapletl do skandálu během udílení cen populární hudby Český slavík, kdy byl na červeném koberci údajně napaden někým, kdo na něj hodil pytel mouky. Zpočátku se za něj postavili jeho kolegové z řad celebrit i fanoušci, ale v roce 2024 pražská policie oznámila, že důkazy ukazují, že incident byl předem domluvenou senzací a není co stíhat. Bendig popírá, že by útok zinscenoval.¹⁵⁸ Skandál vážně poškodil jeho reputaci.

Věra Bílá (1954–2019) byla mezinárodně uznávaná Romská zpěvačka, kterou kritici pro její emocionálně silné a virtuózní výkony přirovnávali k afroamerické jazzové zpěvačce Elle

¹⁵⁷ František Bikár, Romea.cz, „Cenu Františka Kriegla získá hudebník Radek Banga, který protestoval proti ocenění Ortelu“, 12. dubna 2017, dostupné na <https://romea.cz/cz/domaci/cenu-frantiska-kriegla-ziska-hudebnik-radek-banga-ktery-odesel-ze-salu-pri-zlatem-slavikovi>, přístup 11. března 2026

¹⁵⁸ Vedran Kovačvić, TV Nova, „Policie: Jan Bendig si incident s moukou naplánoval. Zpěvák to dál popírá“, 25. února 2024, dostupné na: <https://tv.nova.cz/porad/cesky-slavik/clanek/542983-lziva-dohra-utoku-na-slavicich-jan-bendig-byl-na-incidentu-s-moukou-domluveny-uvadi-policiehttps://tv.nova.cz/porad/cesky-slavik/clanek/542983-lziva-dohra-utoku-na-slavicich-jan-bendig-byl-na-incidentu-s-moukou-domluveny-uvadi-policie>, přístup 11. března 2026

Fitzgeraldové.¹⁵⁹ Začínala jako místní umělkyně, stala se mezinárodní hvězdou, poté však prožila tragický pád do zoufalství a chudoby. Narodila se v Rokycanech v hudební rodině a ve 12 letech začala zpívat v kapele svého otce. V roce 1995 vydala album *Rom Pop* se svou vlastní kapelou Kale, která hrála směs popu a tradiční romské lidové hudby, koncertovala po Evropě a Severní Americe a vystupovala v londýnském Barbican Centre a Hollywood Bowl. Její tvorba byla mezinárodně vydávána u BMG, ale potýkala se s finanční nestabilitou a závislostí na hazardu. V roce 2013 zemřeli v krátkém časovém odstupu její adoptivní syn a manžel, což byly události, ze kterých se nikdy nevzpamatovala. Jen několik dní předtím, než měla v roce 2019 zahájit comebackové turné, utrpěla ve věku 64 let smrtelný infarkt. Zůstává ikonou Romské kultury.

Rodina Fečových je významná Romská hudební dynastie, která již po několika generacích ovlivňuje Romskou kulturní tvorbu v ČR.¹⁶⁰ Jozef „Jožka“ Fečo (1940–2013) byl legendární kapelník, skladatel a houslista, který založil vlivná hudební tělesa, jako byla kytarová kapela *Roma štar* a větší soubory *Romale*, *aven*, *imar dživas*. Ve své tvorbě spojoval klasické vlivy s tradiční romskou lidovou hudbou. Jeho manželka Olga Fečová (1942–2022) byla významnou osobností emancipačního hnutí, autorkou a asistentkou pedagoga, která se prostřednictvím svého sboru *Čhavorikaři luma* věnovala chudým romským dětem. Anička Fečová (1954–2014), Jožkova sestra, byla hlavní zpěvačkou skupiny *Roma štar* a nakonec pracovala s romskou mládeží v Berlíně v Německu. Jožkův vnuk Josef je předním hráčem na cimbál a jazzovým basistou, absolventem konzervatoře, který vede kapelu Josef Fečo & the Gypsy Family. Jan Fečo hraje na saxofon, zatímco Martin Fečo hraje na bicí a kytaru a pokračuje v rodinné tradici spojením funku, moderního jazzu a tradiční romské hudby. Jsou oslavováni jak za hudební inovace, tak za zachování romské tradice; dnes jejich tvorbu dokumentuje virtuální galerie.

Gejza Horváth je renomovaný Romský aktivista, autor, komentátor, skladatel, hudebník, a textař, který významně formoval Romskou kulturní scénu v ČR.¹⁶¹ Vystupovat začal ve 12 letech a v roce 1980 se stal profesionálem, koncertoval po celém světě jako multiinstrumentalista a zpěvák. Několik jeho hitů, všechny zpívané v romštině, je dnes považováno za romské standardy, nejznámější díky kapele, kterou založil, *Romano rat*. V roce 2000 se stal redaktorem a zakládajícím členem *Romano hangos*, dvoutýdeníku, do kterého přispívá komentáři. V roce 2006 vydal kritiky oceněnou sbírku povídek *Trispras* o romském životě a tradicích. Již více než 10 let vede prostřednictvím organizace *IQ Roma servis* hudební workshopy pro romskou mládež v Brně. V roce 2017 mu Muzeum romské

¹⁵⁹ Tomas McEnroche, Radio Prague International, „Czech singer Věra Bílá, dubbed the Ella Fitzgerald of Gypsy music, dies days before her comeback“, 13. března 2019, dostupné na <https://english.radio.cz/czech-singer-vera-bila-dubbed-ella-fitzgerald-gypsy-music-dies-days-her-comeback-8136261>, přístup 11. března 2026

¹⁶⁰ Viz virtuální muzeum *Olga Fečová's Museum: The Familial Soundscapes of a Romani Band Leader*, dostupné na <https://muzeumolgyfecove.cz/en/>, přístup 11. března 2026

¹⁶¹ Záznam o Gejzovi Horváthovi, *RomArchive*, dostupný na <https://www.romarchive.eu/en/collection/p/gejza-horvath/#:-:text=Horv%C3%A1th%20rozv%C3%ADjel%20svou%20hudebn%C3%AD%20kari%C3%A9ru%20b%C4%9Bhem%20zam%C4%9Bstn%C3%A1n%C3%AD%20u%20majitel%C3%AD%20obchodu%20s%20hudebn%C3%ADmi%20n%C3%A1stroji>, přístup 11. března 2026

kultury udělilo cenu za celoživotní dílo. V roce 2022 uvedl premiéru videoklipu ke své písni „Romaňi Dukh“ [Romská bolest], natočeného u památníku kulturního dědictví Lety na místě bývalého koncentračního tábora.¹⁶²

Ida Kellarová je světově uznávaná sbormistryně, hudebnice, a zpěvačka, která propojuje tradiční Romskou hudbu se současným uměleckým vyjádřením a která obdržela státní vyznamenání od Senátu (v roce 2022) a od prezidenta republiky (v roce 2023).¹⁶³ Její emotivní, silný a syrový styl zpěvu přímo ze srdce klade důraz na autentičnost a vnímá lidský hlas jako nástroj uzdravení. Její zvuk mísí jazz, moravský folk-pop a tradiční romské písně, zejména v rámci spolupráce s kapelou Jazz Famelija, která do hudby integruje latinské rytmy. Recenzenti ji přirovnávají k afroamerické bluesové a torchové zpěvačce Billie Holiday. Vede dětský sbor Čhavorenge ve spolupráci s Českou filharmonií, projekt, který čelil významnému proticikánskému odporu, zejména v roce 2016, kdy byl jejich hudební tábor v podhůří Šluknova (Ústecký kraj) napaden místním obyvatelem, který křičel rasistické nadávky a střílel do vzduchu. Když Kellarová zavolala policii, ta reagovala pomalu a zpočátku odmítla incident kvalifikovat jako trestný čin.¹⁶⁴ Nebylo to poprvé, co sbor čelil nenávistné a nepřátelské atmosféře v ČR, ale tento incident je často uváděn jako typický příklad anticiganismu jako systémového problému a toho, jak Romská mládež není zdejšími úřady chráněna (viz také incident s Romskými mladými fotbalisty popsaný výše).

„Artivistka“ (aktivistka a umělkyně), konceptuální a performance umělkyně, kurátorka a dokumentaristka Tamara Moyzes, narozená na Slovensku, působí v Praze, kde se ve své tvorbě zabývá anticiganismem, rasismem obecně, a sociálním vyloučením a využívá veřejné intervence a satiru k boji proti marginalizaci Romů.¹⁶⁵ Její video „Miss Roma“ (2007) je inspirováno jejími osobními zkušenostmi s odmítáním vstupu do restaurací či obchodů a vrcholí tím, že je protagonistka „vybělená“ make-upem, což je kritika tlaku na asimilaci do standardů krásy založených na bělosti. Její projekt „TV Terror / Roma Television“ (2007) satirizoval to, jak je antitsigánská rétorika politiků oslavována veřejností. Její video „Mamko moje / Folk song“ (2007), na kterém spolupracovala se Shlomi Yaffe, zachycuje romské studenty zpívající tradiční píseň s antitsigánským obsahem, čímž zdůrazňuje internalizaci společenského stigma vůči Romům. Kurátorovala a prezentovala díla na výstavách zaměřených na segregaci romských dětí ve školách, jako například „Ministerstvo školství varuje: Segregace škodí zdraví“ (2011), která byla vystavena v pražské venkovní galerii Artwall. V roce 2012 založila skupinu

¹⁶² Gejza Horváth, *Romaňi Dukh*, Muzeum romské kultury, dostupné s anglickými titulky na <https://www.youtube.com/watch?v=p0hWc3yci00>, přístup 11. března 2026

¹⁶³ Ida Kellarová, oficiální webové stránky dostupné na <https://kellarova.com/cs/oceneni/>, přístup 11. března 2026

¹⁶⁴ Adéla Gálová a Lenka Jandáková, Romea.cz, „Ida Kellarová k incidentu na dětském táboře: Jestli si někdo myslí, že nás policie chrání, je na omylu“, 29. srpna 2016, dostupné na: <https://romea.cz/cz/domaci/ida-kellarova-k-incidentu-na-detskem-tabore-jestli-si-nekdo-mysli-ze-nas-policie-chrani-je-na-omylu>, přístup 11. března 2026

¹⁶⁵ Záznam o Tamara Moyzes, *RomArchive*, dostupný na <https://www.romarchive.eu/en/collection/p/tamara-moyzes/>, přístup 11. března 2026

Romane Kale Panthera (Romské černé pantery), která organizuje akce a performace aktivismu a politického umění na protest proti anticiganismu, mimo jiné na téma vepřína na místě bývalého koncentračního tábora v Letích a smrti Stanislava Tomáše v policejní vazbě v roce 2021. V roce 2015 se její projekt „Roma Body Politics II“ zabýval tělesnou autonomií, nucenou sterilizací a reprodukčními právy. Její instalace „Romanistan“ (2017) pomocí videa zkoumala koncept potenciálního romského státu, jak byl teoretizován ve 30. letech 20. století. V roce 2018 založila Artist Lab, galerii zamýšlenou jako prostor pro uměleckou spolupráci v reakci na politické otázky zdůrazňující hlasy menšin. Umění vnímá jako formu protestu a využívá své životní zkušenosti k parodování a odhalování sociálních podmínek a konfrontaci s pravdou o kulturní segregaci.

ARA ART je Romské sdružení založené v roce 2012 v Praze, které se specializuje na „artivismus“.¹⁶⁶ Jeho ředitel David Tišer se zasazuje o zviditelnění romské kulturní tvorby a zároveň bojuje proti intersekcionalní diskriminaci; vede jediný profesionální romský divadelní soubor v České republice.

David Tišer (FOTO: Martin Babic)

Jejich inscenace využívají originální scénáře k vyprávění autentických příběhů Romů. ARA ART je hlavní organizací v Evropě zabývající se průnikem identit LGBTQ+ a romské komunity, která založila Mezinárodní romskou LGBTQ+ platformu a v roce 2015 iniciovala Pražskou deklaraci s cílem formulovat jejich potřeby. ARA ART poskytuje poradenství a

¹⁶⁶ ARA ART, oficiální webové stránky, dostupné na <https://www.araart.cz/en/o-nas>, přístup 11. března 2026

podporu queer Romům a jejich rodinám v České republice. Každoročně skupina také organizuje akce k Mezinárodnímu dni Romů v Praze, které zahrnují výstavy a slavnostní hudební představení. V roce 2017 zahájila v Plzni festival Arafest, multižánrový festival představující současný romský tanec, film a hudbu. Její akademie leadershipu školí romskou mládež a neziskové organizace v oblasti občanské angažovanosti, komunikace a projektového managementu, zatímco její Akademie activismu propojuje Romy s jinými menšinovými skupinami, jako jsou Židé a Vietnamci, a s tématy, jako je ochrana životního prostředí, s cílem využít umění jako nástroj sociální změny. Skupina také monitoruje nenávistné projevy, zprostředkovává právní pomoc obětem nenávistných projevů a zvyšuje povědomí o tomto jevu jako o společenském problému. ARA ART také každoročně 2. srpna v Praze organizuje veřejné vzpomínkové akce pod širým nebem na romský holokaust.

Nejnovějším uměleckým dílem, které čerpá z historie Romů a vzbudilo značný zájem široké veřejnosti, je divadelní inscenace *Černý partyzán*, která měla premiéru v březnu 2025 v Divadle Minor v Praze a v době psaní tohoto článku je tam stále v repertoáru.¹⁶⁷ Hra je uváděna jako „western z Vysočiny“ a vypráví příběh Josefa Serínka skrze strhující i hrdinské části jeho života, od uvěznění v Letech přes odvážný útěk a až po jeho zapojení do odboje na Vysočině, kde vedl partyzánskou jednotku složenou z uprchlých sovětských válečných zajatců. Inscenace pojednává o tom, jak bylo jeho hrdinství poté po desetiletí zapomenuto. Člen romské komunity Richard Samko, známý novinář z veřejnoprávní České televize, si v titulní roli odbyl divadelní debut. Inscenace obsahuje hudební čísla a loutkové divadlo, aby byl složitý příběh srozumitelný i pro děti; scénář je zcela založen na autoritativní biografii Serínka. Někdy jsou diváci zváni k diskusi se Zdeňkem Serínkem, vnukem Josefa, nebo s dalšími romskými svědky holokaustu a jeho dopadu na následující generace v romských a sintsých komunitách. Kritické ohlasy na inscenaci jsou převážně pozitivní a vstupenky jsou vyprodány několik měsíců předem.

167 Oficiální webové stránky Divadla Minor, *Černý partyzán*, dostupné na adrese <https://www.minor.cz/en/repertoire/the-black-partisan>, navštíveno 11. března 2026

Závěr

Tento výzkum odhaluje, jak Romové v češtině mluvící části Evropy překonali nepříznivé podmínky a nadále zde prosperují navzdory maximálnímu úsilí totalitních systémů i neoliberalismu o jejich doslovné vymazání. Zatímco přístup k národním voleným funkcím zůstává pro romské politiky stále nedosažitelný, romská občanská společnost a kulturní produkce čerpají z romské historie a trvají na romském sebevyjádření, a to jak v umění, tak v práci s kulturním dědictvím, jako je připomínání holokaustu. Dnes se romská kreativita rozšířila nad rámec hudby a zahrnuje literaturu, divadelní představení a mediální produkci. I když se romští umělci sami stali terčem doslovných útoků, postavili se jim na odpor a našli podporu u neromských spojenců, aby mohli ve své práci pokračovat.

Díky založení významných institucí, jako je nakladatelství KHER; Muzeum romské kultury, které spravuje Památník holokaustu Romů a Sintů v Moravě v Hodoníně u Kunštátu a Památník holokaustu Romů a Sintů v Čechách v Letech u Písku; databáze ústních vyprávění Páměť Romů; a zpravodajský server Romea.cz, je Česká republika pravděpodobně lépe připravena než kdykoli předtím bojovat proti anticiganismu a učinit jej společensky nepřijatelným. Zda tyto pozitivní změny přinesou ovoce, je v rukou české společnosti.

Bibliografie

- Albert, Gwendolyn (2012), "Anti-Gypsyism and the Extreme Right in the Czech Republic, 2008-2011", in Stewart, M. (ed.), *The Gypsy 'Menace'*, Hurst & Co., London
- Albert, Gwendolyn (2012), "Education Policies in the Czech Republic", in Rostas, I. (ed.), *Ten Years After*, Central European University, Budapest
- Albert, Gwendolyn (2017), "Antigypsyism during the 2016-2017 election campaigns in the Czech Republic", in Mack, J. (ed), *Antigypsyism in Public Discourses and Election Campaigns*, Central Council of German Sinti and Roma, Heidelberg
- Albert, Gwendolyn (2019), "Hate Crimes and Antigypsyism in the Czech Republic", in *Dimensions of Antigypsyism in Europe*, European Network against Racism/Central Council of German Sinti and Roma, Brussels/Heidelberg
- Albert, Gwendolyn (2024), *Challenging Digital Antigypsyism in the Czech Republic*, European Roma Rights Centre, Brussels
- Albert, Gwendolyn (2025), *Antigypsyism in the Czech Republic: From Recognition to Transitional Justice?* Centre for European Policy Studies, Brussels
- Albert, Gwendolyn, "Nucená sterilizace v komunistickém Československu: Státní podpora porušování lidských práv skrze zdravotnictví a sociální služby", *Paměť a dějiny*, 2025/03, Ústav pro studium totalitních režimů, Praha
- Albert, G. and Szilvasi, M. (2017), "[Intersectional Discrimination of Romani Women Forcibly Sterilised in the Former Czechoslovakia and Czech Republic](#)", *Harvard Journal of Health and Human Rights*, Vol. 19, Issue 2, December 2017, pp. 23-34
- Amnesty International, "EU action against Czech Republic for discrimination in schools is a victory for rights, justice, and Roma", 25 September 2014, <https://www.amnesty.org/en/latest/news/2014/09/eu-action-against-czech-republic-discrimination-schools-victory-rights-justice-and-roma/>
- Archiv bezpečnostních složek, f. Sekretariát ministra vnitra II. díl (A 6/2), inv. j. 381, Toulavé osoby, cikáni – opatření proti kočování. Boj proti zločinnosti. Opatření proti cikánům – soupis, 20. 7. 1947
- Archiv bezpečnostních složek, f. Sekretariát ministra vnitra II. díl (A 6/2), inv. j. 381, Toulavé osoby, cikáni – opatření proti kočování. Dopis náměstka ministra vnitra plk. J. Kotala, 16. 12. 1953

Archiv bezpečnostních složek, f. Velitelství Státní bezpečnosti (310), sign. 310-82-3, Řešení cikánské otázky, 15. 11. 1949

Archiv bezpečnostních složek, f. Sekretariát ministra vnitra II. díl (A 6/2), inv. j. 381, Toulavé osoby cikánského původu – opatření, 22. 1. 1954

Autonómia, “Fake News and Disinformation in Roma Communities”, Research Summary, RADIRIGHTS project 2023-2024

Balážová, J. (2013), “Život a Smrt v Tanvaldu získal cenu filmového festivalu Finále”, Romea.cz, 29 April 2013

Baudyšová, J. (2018), “Czech MP apologizes for ‘imprecision’, then urges people to read historian who calls the Romani Holocaust a ‘myth’”, Romea.cz, 4 February 2018

Bikár, F. (2019), “Czech Police apprehend youth who desecrated Romani genocide memorial with pig’s head”, Romea.cz, 8 May 2018

Bikár, F. et al. (2021), “Czech Police prosecuting one of the men who assaulted Romani people in Sokolov this summer, internal affairs says officers’ procedure was correct”, Romea.cz, 14 October 2021

Blesk (2022), “Rasistická vražda Roma Oty Absolona (†29): Před 21 lety ho ubodal neonacista Pechanec. Pak chtěl být starostou.” BLESK.CZ, 20 July 2022

Cahn, C. (2014), *Sovereignty, Autonomy and Right: Human Rights Law and the International Effort to Seek Justice for Romani Women Coercively Sterilised in the Czech and Slovak Republics*, Ph.D. thesis on file at Radboud University, Nijmegen

Carballo-Mesa, A. et al. (2023), *Paving the Way for Truth and Reconciliation Process to Address Antigypsyism in Europe Remembrance, Recognition, Justice and Trust-Building*, Centre for European Policy Studies, Brussels

Charta 77 (1978), *Situace Cikánů-Romů v Československu*, Praha

Charvát, J. (2025), “Radicalization of Czech society: a new phenomenon, or the result of long-term developments?”, Heinrich Böll Foundation, 15 February 2025

Cirok, L. and Ryšavý, Z. (2024), “Kutná Hora, Czech Republic: Roma and Ukrainians seek understanding after recent assault on a Romani man and demonstration”, Romea.cz, 12 May 2024

Cirok, L., Ryšavý, Z. and Szinai, K. (2025), “Czech Govt Council for Roma Minority Affairs holds its first session of 2025, Czech Govt Commissioner for Roma Minority Affairs says projects must respond to real needs”, Romea.cz, 27 March

2025

Council of Europe, Committee for the Prevention of Torture (2019), *Report to the Czech Government on the visit to the Czech Republic carried out by the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT) from 2 to 11 October 2018*, Strasbourg, 4 July 2019

Council of Europe: Commissioner for Human Rights (2015), "Reply of Mr. Bohuslav Sobotka, Prime Minister of the Czech Republic, to the letter of the Council of Europe Commissioner for Human Rights, Nils Muižnieks, concerning the bill on reparations for involuntary sterilisation of Roma women", October 2015

Council of Europe, Spokesperson of the Secretary General (2021), "Czech Republic: Council of Europe Calls for Urgent Independent Investigation into Romani Man's Death", 23 June 2021

ČTK (2012), "Zastřelení Roma v Tanvaldu bylo podle státního zástupce nutnou sebeobranou", Romea.cz, 18 June 2012

ČTK (2013), "Czech Republic: Crossbow shooter claims death was accidental", Romea.cz, 21 May 2013

ČTK (2024), "Extensive survey shows shocking differences between non-Roma and Roma in the Czech Republic when it comes to precarity," Romea.cz, 23 June 2024

ČTK and Albert, G. (2024), "Key court decision: Czech Health Ministry must change its approach when verifying illegal sterilizations, lack of medical records must not be an obstacle", Romea.cz, 8 July 2024

ČTK and Albert, G. (2024), "Czech court to rule on early release for another perpetrator of 2009 racially motivated arson on 18 September", Romea.cz, 30 August 2024

ČTK and Albert, G. (2025), "Czech Health Ministry has received 2,226 requests for compensation for illegal sterilisations, but expects more, the deadline may be prolonged", Romea.cz, 3 January 2025

ČTK and Albert, G. (2025), "Czech court tries another case of Holocaust denial over books rehabilitating Hitler, spreading antisemitism and racism", Romea.cz, 23 January 2025

ČTK and Albert, G. (2025), "Czech Health Ministry should have decided compensation request for unlawful sterilisation in 60 days but the applicant

waited 16 months, ombudsman has reviewed the case", Romea.cz, 13 February 2025

ČTK and Kostlán, F. (2019), "Czech gunman who murdered Romani man in his own vehicle will serve 10 years", Romea.cz, 27 June 2019

ČTK and ROMEA (2024), "Czech extremism report for the second half of 2023: Romani influencers contributed to radicalizing the Romani community against Ukrainians, Roma are most often the victims of hate crime", Romea.cz, 1 February 2024

ČTK and ROMEA (2025), "Vsetín podá v kauze vystěhování Romů stížnost k evropskému soudu ve Štrasburku, advokátka romských rodin neví v čem by měla být porušena práva města", Romea.cz, 19 June 2025

ČTK and Ryšavý, Z. (2016), "Hundreds around Czech Republic honor memory of dead Romani man, right-wing extremists assemble at site of his death, riot police deployed", Romea.cz, 28 October 2016

ČTK and Ryšavý, Z. (2017), "Czech Republic: Non-Romani man shouts racial abuse at 34-year-old Romani man before shooting him dead", Romea.cz, 27 May 2017

ČTK and Ryšavý, Z. (2021), "Czech President believes police on death of Stanislav Tomáš, has no reason to doubt the conclusions of the investigation into their actions", Romea.cz, 28 June 2021

ČTK and Ryšavý, Z. (2021), "Czech Supreme Court upholds sentence for hate posted about non-white first-graders: Not a joke, but the promotion of Nazism", Romea.cz, 15 October 2021

ČTK and Ryšavý, Z. (2023), "Czech Constitutional Court rejects complaint from man responsible for desecrating memorial to the Holocaust and its Romani victims at Lety", Romea.cz, 6 April 2022

ČTK and Votavová, J. (2016), "Czech court sentences youth to four months in prison for threatening to shoot man on Facebook", Romea.cz, 8 December 2016

ČTK, Kostlán, F, and Pape, M. (2013), "Chotěbuzsky střelec z kuse dostal za zabiti Martina Hospodiho 10 let", ROMEA, 31 May 2013

ČTK, ROMEA, and Albert, G. (2024), "Exhibition in Prague reveals the stories of the Romani and Sinti women and men who survived the WWII-era concentration camp in Lety u Písku", Romea.cz, 17 April 2024

ČTK, ROMEA, and Albert, G. (2024), "European Commission warns Czechia: End the discrimination of Romani children in the schools", Romea.cz, 3 October 2024

ČTK, ROMEA, and Albert, G. (2024) "Czech Supreme Audit office reveals that billions of crowns in social inclusion spending have yielded just limited results, Labor and Social Affairs Ministry rejects the criticism", Romea.cz, 9 December 2024

ČTK, Ryšavý, Z. and Albert, G. (2023), "Czech Govt colleagues of Labor Minister sharply criticize him for his Instagram post about welfare featuring a Romani man's photo", Romea.cz, 2 August 2023

ČTK, Ryšavý, Z. and Albert, G. (2024), "Liberec, Czech Republic: Memorial to the children born in the local concentration camp for Roma and Sinti during WWII who died in Auschwitz", Romea.cz, 4 March 2024,

ČTK, Ryšavý, Z. and Albert, G. (2025), "CONFIRMED: Czech vice-mayor resigns over antigypsyist remarks", Romea.cz, 6 January 2025

ČTK and Steklá, R. (2012), "Czech Republic: Hate is No Solution Will Defend Romani Neighborhood this Sunday and into June". Romea.cz, 21 April 2012

ČTK, ROMEA, and Albert, G. (2025), "Czech lower house might vote on stripping Okamura of immunity as soon as next week", Romea.cz, 7 February 2025

ČTK, ROMEA, and Albert, G. (2025), "Czech lower house strips Tomio Okamura of immunity, he can now be prosecuted for racist campaign ads", Romea.cz, 12 February 2025

ČTK, Ryšavý, Z. and Albert, G. (2024), "Liberec, Czech Republic: Memorial to the children born in the local concentration camp for Roma and Sinti during WWII who died in Auschwitz", Romea.cz, 4 March 2024

David, R. (2015), "Transitional Justice Effects in the Czech Republic", Chapter 5 in *Post- Communist Transitional Justice: Lessons from Twenty-Five Years of Experience*, Stan, L. and Nedelsky ,N. (eds.), Cambridge University Press, pp. 97-120

Directorate-General for Justice and Consumers (2020), *Civil society monitoring report on implementation of the national Roma integration strategy in the Czech Republic: Identifying blind spots in Roma inclusion policy*

Donert, Celia (2017), *The Rights of the Roma*, Cambridge University Press

European Commission, Communication to the European Parliament and the Council (2020), *Union of Equality: EU Roma strategic framework for equality, inclusion and participation*, COM/2020/620, Brussels

European Court of Human Rights (2023), Application no. [28273/23](#), *S.T. versus the Czech Republic*

European Roma Rights Centre (1998), "Swiss Fund Restricts Eligibility for Roma Holocaust Survivors", 10 September 1998, Budapest

European Roma Rights Centre (2006), *Ambulance Not on the Way: The Disgrace of Health Care for Roma in Europe*, Budapest

European Roma Rights Centre (2016), *Coercive and Cruel: Sterilisation and its Consequences for Romani Women in the Czech Republic (1966–2016)*, Budapest

European Roma Rights Centre (2021), "Family of Stanislav Tomáš file criminal complaint against Czech Police with ERRRC support", 30 June 2021, Brussels

European Roma Rights Centre (2023), *Justice Denied: Roma in the Criminal Justice System of the Czech Republic*, Brussels

European Union Agency for Fundamental Rights (2012), EUMIDIS Data in Focus 6: Minorities as Victims of Crime, Vienna

Fraňková, R. (2020), "Council of Europe calls on Czech Republic to teach Roma history in schools", Radio Prague International, 7 March 2020

Furlong, R. (1998), "Czechs pull down Gypsy wall", BBC, 24 November 1998

Hajská, M. (2024), *The Stojka family: Spatial mobility and territorial anchoredness of Lovara Vlax Roms in the former Czechoslovakia*, Karolinum, Praha

HateFree Culture (2023), "Mladí Češi jsou vůči Romům stále tolerantnější ukazuje časosběrný výzkum pro HateFree Culture", 22 November 2023

Johnston, R. (2008), "Czech Roma are travelling – and many choose not to return", Radio Prague International, 25 April 2008

Rostas, I. et al. (2022), *State of the Art Report: Transitional Justice for Roma in Europe*, Centre for European Policy Studies, Brussels

Kenety, B. (2025), "Lety u Písku: The politics behind the 'concentration camp' pig farm", *Radio Prague International*, 19 May 2005

Kokyová, J. (2024), "Jana Kokyová: Descendants of Romani survivors of the Holocaust spoke and were not listened to during the implementation of the winning design for the memorial to their forebears in Lety u Písku, Czech Republic", *Romea.cz*, 2 May 2024

Koslerova, A. (2021), "Death of Romany man knelt on by Czech Police must be investigated urgently", *The Guardian*, 23 June 2021

Lazarová, D. (2022), "Prague Court of Appeal upholds a six-month suspended sentence for Holocaust denial", *Radio Prague International*, 12 June 2022

Liška, O. and Albert, G. (2012), "The state is 'inadaptable', not the children", *Romea.cz*, 22 October 2012

Ministerstvo vnitra České republiky, *Projevy extremismu a předsudečné nenávisti, Souhrnná situační zpráva 2. pololetí roku 2024*, 7 February 2025, Praha

Ministry of the Interior of the Czech Republic, *Manifestations of Extremism and Prejudiced Hatred, Summary Situation Report, First Half of 2024*, July 2024, Prague

Mortkowitz, L. (2020), "Šíří se falešné informace o kriminalitě Romů v ČR a jejich údajných výhodách ve srovnání s většinovým obyvatelstvem", *Agence France-Press* Česká republika, 23 July 2020

Museum of Romani Culture website entry on The Hodonín u Kunštatu Memorial to the Holocaust of the Roma and Sinti in Moravia, <https://www.rommuz.cz/en/hodonin-u-kunstatu/>

Muzeum romské kultury a Onplan, *Krajinářsko-architektonická soutěž o návrh „Lety u Písku. Památník holokaustu Romů a Sintů v Čechách“. Protokol o průběhu soutěže*, July 2020

Nečas, C. (1995), *Českoslovenští Romové v letech 1938-45*, Masarykova univerzita, Brno

Nečas, C. (1999), *Holocaust českých Romů*, Prostor, Praha

Office of the Public Defender of Rights (2005), "Final Statement of the Public Defender of Rights in the Matter of Sterilisations Performed in Contravention of the Law and Proposed Remedial Measures", Brno

Pape, M. (1997), *A Nikdo Vám Nebude Věřit...*, GplusG, Praha

Pelíšek, A. (2015), "Zemřel, protože byl Rom. Utopil se v Otavě, kam ho nahnali skinheadi.", *iDNES.cz*, 11 November 2015

Poolos, A., (1999), "Czech Republic: A Wall Divides the Country", *Radio Free Europe/Radio Liberty*, 9 October 1999

REFLEX (2020), "Zápisky českého vězně: Jak žít ve vězení společně s jinými etnickými skupinami", *REFLEX*, 8 September 2020

RILSA (2023), "Creating a system for quantitative data collection to evaluate the situation of Roma in Czech society", <https://esd.rilsa.cz/>, RILSA Research Centre, Brno

Central European University (2022), Roma Civil Monitor project, Czechia

ROMEIA (2014), "Roma in the Czech Republic losing their language, parents not speaking it with children", Romea.cz, 16 February 2014

ROMEIA (2014), "Czech Republic: Number of Victims of Hate Violence Rose in 2013". 20 February 2014, Romea.cz

ROMEIA (2016), "Czech Republic: Eyewitness video footage shows Romani man was subjected to violence before he died", Romea.cz, 31 October 2016

ROMEIA (2020), "Commentary: Romani actors should refuse to perpetuate stereotypes in Czech television programs", Romea.cz, 25 September 2020

ROMEIA (2021), "Out-of-town youth assault Romani child and then other Roma in Sokolov, Czech Police defused the conflict and are investigating, local Roma not happy with their response," Romea.cz, 25 July 2021

ROMEIA and Albert, G. (2025), "Czech Police seek witnesses to attack on the Holocaust memorial to 11 Romani children born in Liberec concentration camp," Romea.cz, 27 April 2025

Rostas, I. et al. (2022), *State of the Art Report: Transitional Justice for Roma in Europe*, Centre for European Policy Studies, Brussels

Ryšavý, Z. (2023), "Romani People Face Discrimination and Negative Media Portrayal in Czechia", *Balkan Insight*, 1 November 2023

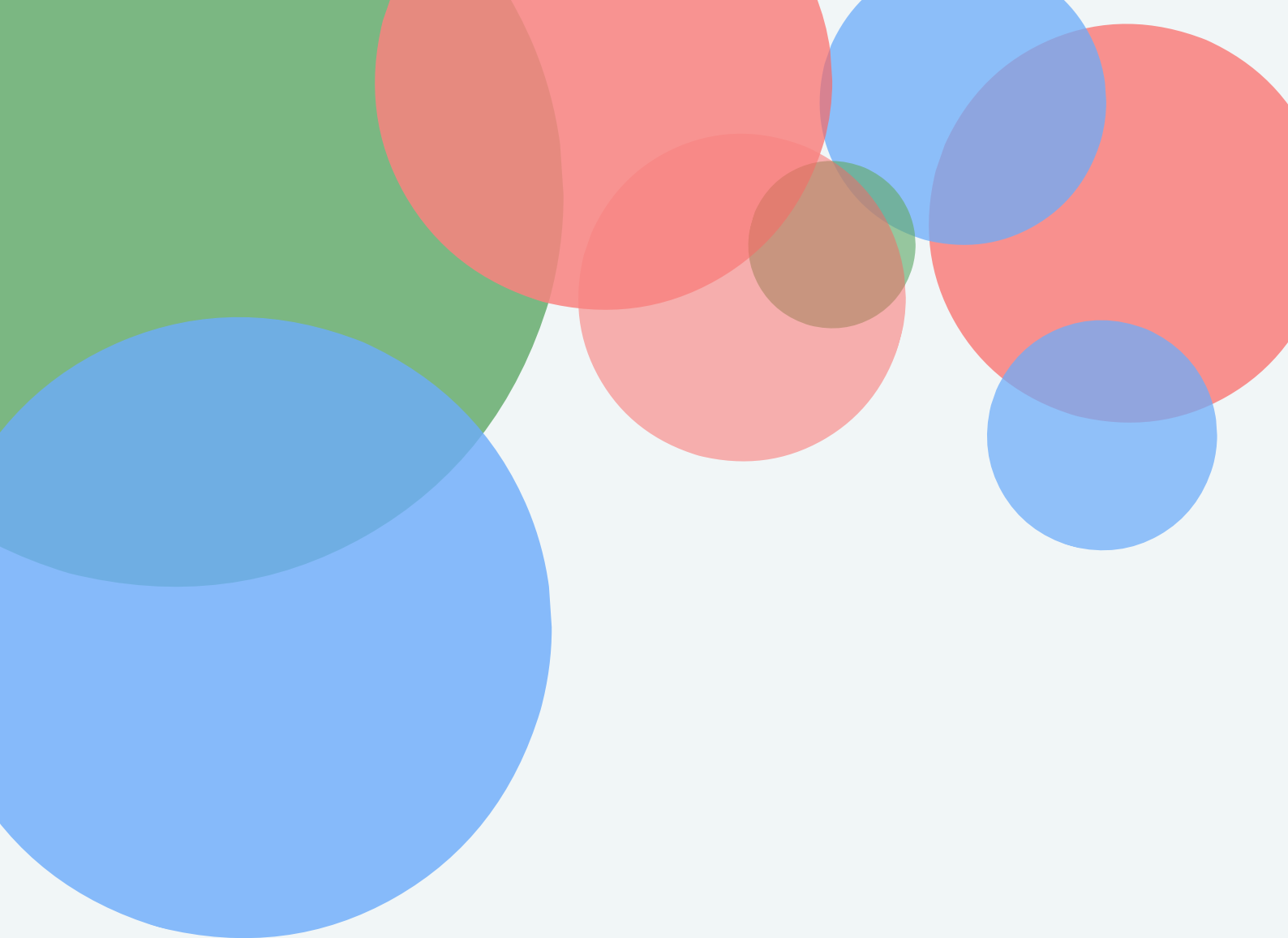
Ryšavý, Z. (2013), "Patrik Tatar dostal dva roky vězení za výtržnictví kvůli incidentu při kterém byl zastřelen jeho bratr", Romea.cz, 20 November 2013

Ryšavý, Z. (2017), "Czech President Zeman is in favor of leaving pig farm on site of former concentration camp for Roma", Romea.cz, 30 June 2017

Ryšavý, Z. (2019), "Czech town hall decides local election slogans about pests and poison were not even misdemeanors", Romea.cz, 30 June 2019

Ryšavý, Z. and Albert, G. (2022), "Czech Health Ministry scandalously rejects compensation to woman whose Romani origin is listed as the reason for her sterilisation", Romea.cz, 7 November 2022

- Ryšavý, Z. and Albert, G. (2025), "Czech Culture Minister to appoint new advisory board for the Museum of Romani Culture", Romea.cz, 26 March 2025
- Ryšavý, Z., Samko, R. and Albert, G. (2023), "Czech Labor Minister uses stereotypical image of Romani man on Instagram to represent supposed welfare fraud, Michal Miko says that stigmatizes the minority", Romea.cz, 31 July 2023
- Schuster, M. (2024), "Committee for the Redress of the Roma Holocaust", *Enzyklopaedie des NS-Voelkermordes an den Sinti und Roma in Europa*, Berlin, <https://encyclopaedia-gsr.eu/>
- Serinek, J. and Tesař, J. (2016), *Česká cikánská rapsodie* vols.1-3, Triáda, Praha
- Šimíková, I. et al. (2024), *Report on the Socio-economic Situation of the Roma Population in the Czech Republic 2023/2024: Results of the sample survey*, RILSA Research Centre, Brno
- Sokolova, V. (2008), *Cultural Politics of Ethnicity: Discourses on Roma in Communist Czechoslovakia*, ibidem-Verlag, Stuttgart
- Szilvasi, M. (2015), "Czech Government Should Stop Gambling with the Country's Reputation – the Fight for Forced Sterilisation is not over," Romea.cz, 4 November 2015
- Tait, R., (2022), "They won't accept us': Roma refugees forced to camp at Prague train station', *The Guardian*, 25 May 2022
- Úřad vlády České republiky (2022), *Statutes of the Government Commissioner for Roma Minority Affairs*, 21 December 2022
- Úřad vlády České republiky (2025), *Revidovaná Strategie rovnosti, začlenění a participace Romů (Strategie romské integrace) 2021-2030 (platná od roku 2025)*
- Veřejný ochránce práv (2020), *Rozhodování českých soudů o diskriminačních sporech 2015–2019, Výzkum veřejného ochránce práv 2020*, Brno
- Votavová, J. (2017), "Czech Police find no crime was committed in death of Romani man last fall", Romea.cz, 2 February 2017
- Votavová, J. (2017), "Czech State Prosecutor rejects complaint from family of Romani man who died in presence of police", Romea.cz, 28 April 2017
- Zákon ze 14.VII.1927 č. 117, Sb., "o potulných cikánech"*

JEKHIPE

Reclaiming Our Past, Rebuilding Our Future:
New Approaches to Fighting Antigypsyism
